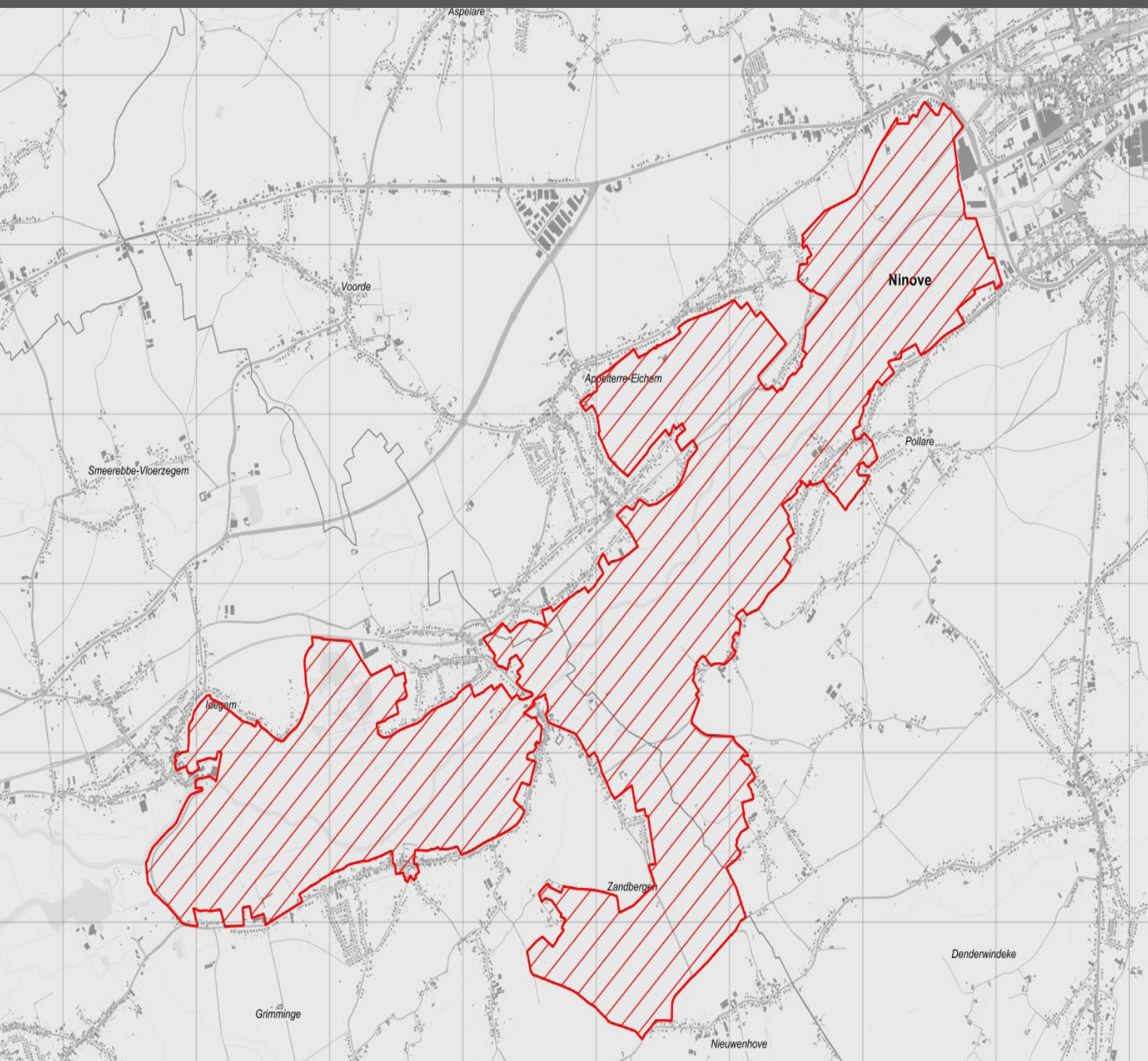


# Het LAND van AALST



# Het LAND van AALST

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Uitgegeven door de geschiedkundige vereniging 'Het Land van Aalst', met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, de Provincie Oost-Vlaanderen, de Stad Aalst, de Stad Ninove en Erfgoedcel Denderland.

## Elektronische versie:

Gratis op de website

## Lidgeld van de vereniging:

Leden: €10 • Steunende leden: € 20

## Lidgeld van de vereniging

### + gedrukte versie:

Leden: €30 • Steunende leden: € 40

## Te storten op:

IBAN BE33 3930 3032 7646

BIC: BBRUBEBB

t.a.v. Het Land van Aalst,  
Asserendries 118, 9300 Aalst

*De vereniging werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van de vroegere bestuurlijke eenheid het 'Land van Aalst' in haar grootste uitgestrektheid, alsmede van enkele aangrenzende Oost-Vlaamse gemeenten (grosso modo de streek tussen Schelde en Dender). Initiatiefnemers en stichters waren † Albert Van Lil (beheerder 1949-66) en † Jozef Van Overstraeten (voorzitter 1949-52). Tot de stichters hoorden eveneens † Arthur Broeckaert, † Hendrik Vangassen (voorzitter 1954-63), † Jozef Van Cleemput, † Jozef De Brouwer, † Valère Gaublomme, † Frits Van Acker, † Basiel Boel, † Marcel Cornelis en † Jules Pieters. Latere voorzitters waren † Jozef Borremans (1953-1954), † Frits Courteaux (1963-1980) en † Luc De Rijck (1980-1984).*

## Het bestuur van de vereniging:

Luc Robijns • voorzitter

Marcel Cock • ondervoorzitter

Bart Cherretté, Lieve De Mecheleer, Tom De Ridder, Luc Geeroms, Michel Igual Pacheco, Geert Van Bockstaele, Mieke Van Damme, Dirk Van de Perre, Wouter Van Der Spiegel, Georges Vande Winkel, Reinoud Vermoesen.

## Meewerkende leden:

Bart Merckaert, Marc Uyttersprot, Bart Van Langenhoven en Wilfried Vernaeve

## Redactiesecretariaat:

Reinoud Vermoesen

[reinoud.vermoesen@uantwerpen.be](mailto:reinoud.vermoesen@uantwerpen.be)

## Ledenadministratie en algemene correspondentie:

Mieke Van Damme

Asserendries 118, 9300 Aalst • tel. 053 21 63 30

• e-mail: [vdmieke@skynet.be](mailto:vdmieke@skynet.be)

*De vereniging is lid van het 'Oost-Vlaams Verbond van de Kringen der Geschiedenis'. Het logo werd ontworpen door Bram Overlaet. Het representeert het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, met verwijzing naar de de vijf baronieën Rode, Gavere, Zottegem, Boelare en Schorisse.*

[hetlandvanaalst@gmail.com](mailto:hetlandvanaalst@gmail.com) • <http://www.hetlandvanaalst.be>



Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Zetel van de vereniging: Asserendries 118, 9300 Aalst.

Vormgeving: Kim Overlaet • Druk: De Riemaecker Printing, Nukerkeplein 9, 9681 Nukerke

ISSN 0778-7731

De Riemaecker  
PRINTING

# De Aalsterse mestpleinen of stortplaatsen... en de reacties op de geuroverlast en de eventuele verspreiding van besmettelijke ziekten (ca 1830-1990)

Romain John van de Maele

Na de Tweede Wereldoorlog heeft de snel stijgende massa huishoudelijk en industrieel afval lokale en regionale overheden voor het voldongen feit gesteld dat het storten ecologisch en economisch niet langer houdbaar was. In deze bijdrage besteed ik vooral aandacht aan de legale stortplaatsen en de protesten tegen het gebruik en misbruik ervan. Wanneer de lokale pers illegale dumpingpraktijken aan de kaak stelde, krijgt ook dat onderwerp aandacht. Een legaal uitgebate stortplaats betekent niet per definitie dat ze voor de omgeving onschadelijk is. De omgeving bestaat uit de landschappelijke of stedelijke ruimtelijke context, uit de omwonenden, de fauna en de flora. Het storten van vast afval kan tot ernstige – in essentie onzichtbare – bodemverontreiniging leiden. Wanneer voor vervuiling van de ondergrond werd gevreesd, werd daar meestal tegen geprotesteerd, en ook die tegenstemmen ontbreken niet in dit overzicht. Wanneer mogelijk, wordt de lokale situatie vergeleken met de praktijk op andere plaatsen.

1. STATBEL – Verpakkingsafval.

Het 'afvalprobleem' heeft de voorbije twee eeuwen een extra dimensie gekregen doordat organisch 'afval', dat vroeger als mest werd gebruikt (gerecycleerd), door de opkomst van kunstmeststof in de praktijk waardeloos werd en de afvalberg snel deed groeien. In de twintigste eeuw werd door de opmars van kunststofverpakkingen organische en anorganische verpakking gedurende tientallen jaren niet meer gerecycleerd of opnieuw gebruikt als verpakking. Vooral in de tweede helft van de eeuw gebeurde de verdringing van klassieke verpakkingsmaterialen met een nooit eerder geziene snelheid.

Het besef dat plastics en ander recycleerbare grondstoffen apart ingezameld moesten worden, heeft gescheiden 'afvalstromen' doen ontstaan, maar gegevens over de evolutie van het Belgisch verpakkingsafval tussen 1998 en 2016 tonen aan dat de hoeveelheid plastics evolueerde van 217.640 ton naar 343.161 ton waarvan slechts 57.030 en 149.034 ton werden gerecycleerd, of 26% in 1998 en 43% in 2016. Het gebruik van glas en de recyclage ervan geeft een veel gunstiger beeld: het steeg van 334.690 ton naar 404.939 ton, waarvan 221.010, respectievelijk 404.939 ton werd gerecycleerd, of een stijging van 66% naar 100%. De totale massa verpakkingsafval steeg van 1.426.360 naar 1.780.492 ton.<sup>1</sup> De evolutie van het verpakkingsafval beantwoordde in de periode 1998-2016 aan de voorspelde tendens, en recyclage alleen zal het probleem van plastics niet oplossen. Van 2000 tot 2017 is de hoeveelheid herbruikbare drankverpakkingen sterk teruggelopen.

Afvalverpakkingen vermijden is beter dan verpakkingsmateriaal recyclen, anderzijds is herbruikbaar verpakkingsmateriaal beter dan wegwerpverpakkingen gebruiken waarvan slechts een deel gerecycleerd wordt.

De laatste decennia wordt veel aandacht besteed aan recyclage, en op die manier knoopt men opnieuw aan bij eeuwenoude inzichten. Dat straat- en huishoudafval – met inbegrip van beer – waardevol waren voor de tuin- en landbouw blijkt uit o.a. de publicaties van O’Neil-Henry, D. Simmons en A. Wickner.<sup>2</sup> Deze auteurs knoopten in hun artikelen aan bij de indrukken van Jean Valjean in de roman *Les Misérables* (1862) van Victor Hugo. In een Belgische of Vlaamse context wordt de recuperatie van huishoudelijk afval besproken in het werk van G. Hoebeke, J. Van Eeckhout, P. de Graef, en in een artikel van R. Vermoesen in samenwerking met T. Soens, P. de Graef en J. Van Vaerenbergh.<sup>3</sup>

## Enkele vroege Aalsterse verordeningen

Zoals de meeste steden boden de straten van Aalst tijdens het Ancien Régime geen fraai uitzicht. In 1729 waren de ‘straeten ongenaekbaar door den modder, aerde en steengruys; de mestrapers leyden het stroye ende afval lankst de straeten om mest te worden.’<sup>4</sup> In 1832, ongeveer een eeuw later, berichtte commissaris Josse van de Meerssche aan de burgemeester dat het onmogelijk was de straten proper te houden ‘aangezien men dikwijls in de straeten, en andere ongeoorloofde plaetsen, mesthoopen en andere vuyligheid’ aantreft, waarvan de oorsprong niet te achterhalen viel.<sup>5</sup> De slukstorters gebaarden van kromme haas en niemand wilde de burens verklikken. De commissaris stelde voor om een bescheiden reinigingsdienst in het leven te roepen: één inzamelkarretje waarmee twee personen de stad moesten doorkruisen om het afval in te zamelen en naar een bestemde plaats te vervoeren.<sup>6</sup> In 1836 werd een wet van kracht die de eigenaars en huurders verplichtte de straat voor hun pand te reinigen en modder en straatvuil op te hoopen op daartoe aangewezen plaatsen. Bij droogte kon het stadsbestuur de inwoners ook opleggen dat ze de straat moesten besproeien. In feite ging het om de bekrachtiging van een reglement uit 1761 dat de inwoners verplichtte ‘dagelyks te kuyschen en te reynigen het wandelpad of bygang voor [hun] huys.’ Hetzelfde reglement verbood ‘uyspringende goeten.’<sup>7</sup>

In 1847 gebeurde het onderhoud der straten door arbeiders, die met de opdracht het gezinskomen wat konden opdrijven. In 1859 waren er 109 straatvegers, meestal arbeiders die nu en dan werkloos waren. Het werk van de straatvegers of mestrapers tijdens de eerste helft van de negentiende eeuw verliep zonder grote moeilijkheden, maar rond het midden van de negentiende eeuw veranderde de tevredenheid. In 1848 werden 348 inwoners getroffen door cholera, een gebeuren dat er dokter Van den Herreweghe toe aanzette het stadsbestuur op de rol van de openbare hygiëne in de verspreiding van ziekten te wijzen. Toch ging het onderhoud van de straten in de jaren 1850 nog verder achteruit.<sup>8</sup> Een poging om de reiniging door de stad zelf te laten organiseren, mislukte in 1859. In 1860 nam het stadsbestuur het besluit voortaan de straatreiniging door eigen dienst of door een aannemer te laten uitvoeren, en vanaf 23 april datzelfde jaar werd de inzameling verzekerd door een inzameldienst.

2. O’NEIL-HENRY, A. Hugo’s Guano: Sustainable Sewage in Les Misérables, *Nineteenth-Century Contexts*, 2016, jrg. 38, nr. 5, 333-341; SIMMONS, D. Waste Not, Want Not: Excrement and Economy in Nineteenth-Century France, *Representations*, 2016, nr. 96, 73-98; WICKNER, A. Waste, remediation, and maintenance in the 19th-century Paris sewer, *Maintainers II: Labor, Technology, and Social Orders*, 2017.

3. HOEBEKE, G. Het verdwenen beroep van beerschipper, *Ons Heem*, 2006, jrg. 59, nr. 3, 55-62; VAN EECKHOUT, J. *Van mestrapers tot beerruimers: over afval en afvalverwerking in Aalst (1800-1901)*, Gent, Universiteit van Gent, 2009; DE GRAEF, P. Mesthoop doet leven? Stadsmeest en een beter bemestingspatroon in de achttiende-eeuwse Vlaamse landbouw, *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*, 2017, Vol. 14, 37-68; VERMOESEN, R., SOENS, T., DE GRAEF, P. & VAN VAERENBERGH, J. Uit de stad : verwerking en hergebruik van stedelijk voedselafval, in: BEYERS, L. & VAN DAMME, I., *Antwerpen à la carte : eten en de stad, van de middeleeuwen tot vandaag*. Antwerpen, 2016, BAI, 166-197.

4. VAN NUFFEL, P. *Historiek der oude straten, markten, pleinen en gebouwen der stad Aalst*. Gent, Mens en Natuur, 1991, 34; GHYSENS, J. *Geschiedenis der straten van Aalst*. Aalst, Genootschap voor Aalsterse Geschiedenis, 1986, 52.

5. GHYSENS, 1986, 52.

6. GHYSENS, 1986, 52.

7. VAN NUFFEL, 1986, 229.

8. VAN EECKHOUT, J. *Van mestrapers tot beerruimers: over afval en afvalverwerking in Aalst*. Gent, Universiteit Gent (Onuitgegeven scriptie), 2009, 46.

Het stadsbestuur liet het volgende bericht publiceren:

*Het Kollegie van Burgemeester en Schepenen der stad Aelst, brengt ter kennis zyner bestuurden, dat ten eynde de straeten der stad in zuiverheid te houden, van heden af de volgende maatregelen zullen genoemen worden.*

*Eene mestkar zal in de stad rondryden de volgende dagen van elke week, den Dynsdag en Zaterdag in den namiddag, en den Donderdag van 's morgens tot den middag en van 1 ure na middag tot 's avonds.*

*De inwooners der stad zyn uytgenoodigd zich te voorzien van eenen bak, bestemd om de vuyligheden in te plaetsen, deze bakken zullen aen de deuren der huizen geplaets[t] of overgeleverd worden aen stads-werklieden by het voorbyryden der mestkar.*

*Het is verboden de vuyligheden te mengen met steenen of steengruys.*

*Deze mestkar zal de volgende straeten en plaetsen doorryden:*

*De Molenstraet, de Achterstraet, de Vischmerkt, de Stoofstraet, voor en achter de kerk, de Kerkstraet, de Lange Zoutstraet, de Nazarethstraet, de Klapstraet, de Pontstraet, de Brusselschestraet, de Houtmarkt, de Zonnestraet, Het Win[d]molenstraetje, de Hoogstraet, de Korte Zoutstraet, de Keyzerlykeplaets, de Botermerkt, de St. Joorisstraet, de Hoppemarkt, de Nieuwstraet, de Leopoldstraet, langs over de grote Merkt, de Vryheydstraet, de lange en korte Ridderstraet, de Keyzerstraet, de Peperstraet, de Statiestraet, de Zydelingschestatiestraet, de Bischopstraet, de Vaert, de Verkensmarkt, de Vaertstraet, de Graenmerkt, en de Kapellestraet.*

*In het vervolg zal het politie-reglement aengaende de zuiverheyd der straeten stiptelyk nageleefd worden.*

*Gedaen en afgekondig[d] ten stadhuyse te Aelst, den 23 april 1860.<sup>9</sup>*

Amper twee jaar later, op 1 juli 1862, werd het schoonmaken van de straten verpacht.<sup>10</sup> De organisatie van de reiniging door stadpersoneel was een ingreep die de mestrappers ongemoeid liet: zij mochten hun activiteit blijven uitoefenen. De aanpak van de reinigingsproblematiek lokte in 1864 hevige kritiek uit:

*Gy zult jaerlyks DRY DUYZEND FRANKS helpen betalen, voor het zoogezeyd schoonhouden of kuysschen der straten, gelyk den budget vermeld, en ge ziet hoe de straten liggen! Als de arme mestrappers de straten oppasten, waert gy uwe vuyligheyd kwyd als ge wilde, nu moet ge daer dikwils naer wachten, dan waren de straten zuiver en het en 't kostte geen cent aen de stad, en nu kost dien nutteloozen dienst haar 3000 FRANKS, zegge DRY DUYZEND FRANKS! Wy vinden in den budget dat de kosten van onderhoud van het stadspeerd verleden jaer tot VYFTIEN HONDERD VYF EN NEGENTIG FRANKS beloopt hebben. Wat heeft dit peerd allemael geëten om rond de vyf franks daegs gekost te hebben?<sup>11</sup>*

De auteur gaf te kennen dat het minimaal betaalde werk van tijdelijk werklozen die met het schoonvegen van de straten hun inkomen wat verbeterden, gepaard ging met betere resultaten. Maar het waren vooral de kosten, steeds aangeduid in hoofdletters, die de schrijver ontstemden. Een propere stad mocht duidelijk niet te veel geld kosten. Enkele maanden later werden de pijlen nogmaals op het budget gericht en pleitte de krant voor een terugkeer naar het vroegere systeem. De gebudgetteerde uitgaven – 3000 frank – werden als een verkwisting voorgesteld, en de oplossing lag voor de hand:

*Laet de mestrappers hun brood winnen en schaft die officiële mestrappery af, te meer daer de straten nu niet schooner liggen dan voortyds, getuyge hiervan het verslag van dezelfde liberale regentie, 't welk in 1849 de volgende regels bevatte: De stadsstraten worden in eenen bestendigen staet van zuiverheyd onderhouden.<sup>12</sup>*

In 1864 werd een *Reglement nopens het reinigen der straten* uitgevaardigd, dat op 23 december 1873 door een nieuw reglement werd vervangen. De stad organiseerde zelf de schoonmaak volgens een nieuw schema, maar in 1900 werd de dienst opnieuw uitbesteed.<sup>13</sup>

9. AENKONDIGER VAN HET LAND VAN AELST, 06.05.1860, 1.

10. GHYSENS, 1986, 52-53.

11. DE DENDERBODE, 20.04.1864, 1.

12. DE DENDERBODE, 20.04.1864, 1.

13. GHYSENS, 1986, 53.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd er in een van Pieter Daens' bladen aan herinnerd dat vanaf 1714 slachtoffers van de pest op het Pestkerkhof werden begraven. Dat kerkhof bevond zich in de nabijheid van het later gebouwde treinstation (1852). In 1803 werd het Pestkerkhof omgevormd tot *mestplein*.<sup>14</sup> In 1962 werd de ligging gepreciseerd: het Pestkerkhof strekte zich uit vanaf de Graanmarkt anno 1962 tot aan het terrein van de Filature du Canal. De wijziging van de bestemming in 1803 werd bevestigd, en er werd aan toegevoegd dat de burgemeester, Egidius van Boterdael, het mestplein in 1804 liet omzomen met een aantal bomen.<sup>15</sup> Een andere bron stelt dat het mestplein op het vroegere Pestkerkhof in 1837 tot stand kwam en een oppervlakte van 28 a 40 ca had.<sup>16</sup>

14. *DE WERKMAN*, 23.04.1915, 2.

15. *DE GAZET VAN AALST*, 02.06.1962, 1.

16. VAN EECKHOUT, 2009, 84.

17. *DE DENDERBODE*, 19.11.1911, 2.

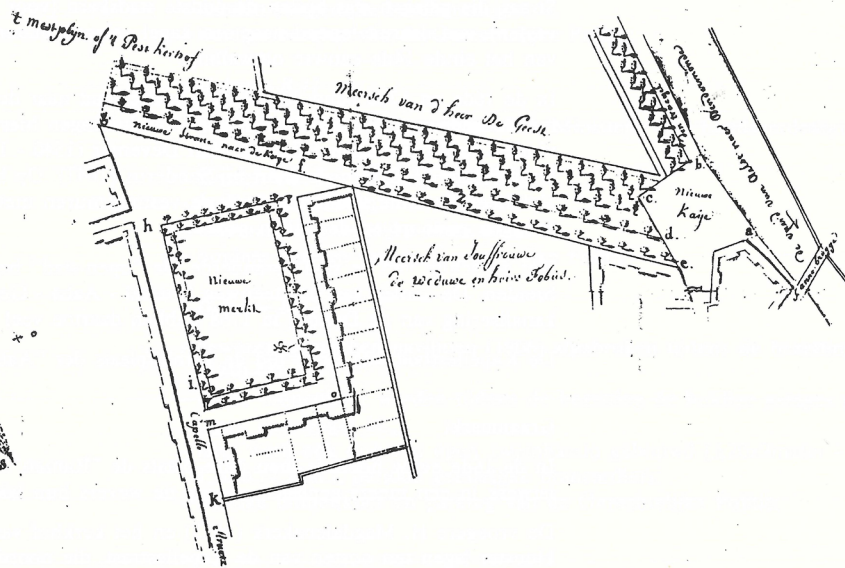
18. VAN GEERT, H. (1988) *Rijksadministratief Centrum Pupillen-Aalst. Renovatiewerken 1969-1988*. Brussel, Ministerie van Openbare Werken, 1988, 56.

## Een stortplaats dicht bij de Grote Markt

De exacte ligging werd vroeger in vage bewoordingen geformuleerd. Volgens Petrus van Nuffel bevond het Pestkerkhof zich aan de Kattestraatpoort, en naast het mestplein was er een watermolen, gelegen aan de Kapellepoort.<sup>17</sup> Het ontwerp van de nieuwe Graanmarkt, opgesteld in het begin van de jaren 1920 en gepubliceerde door Van Geert,<sup>18</sup> verduidelijkt beter dan de beschrijvingen in de verschillende kranten de ligging van het Pestkerkhof of mestplein.

**Ontwerp Graanmarkt**, grenzend aan het mestplein. © Van Geert, 1988, 56

Plan tot den aenwys van de nieuwe graenmarkt en van  
De nieuwe straat leydende van dese markt naar de nieuwe kaje tot Aelst.



Gezien bij ons Ledencomité en  
Aldermen van alle Wdell, en getyngt  
den 16 maart 1824.

De Ledencomité  
Aldermen

Gezien, ingeapprouveerd  
geoordeeld en de koninkryklyk  
provincie van West-Vlaanderen  
in de wetten en  
Watersstaat.

Quarta provincia, in de nous membre de la  
provincie de West-Vlaanderen  
Paroissannance,  
Segreffier.

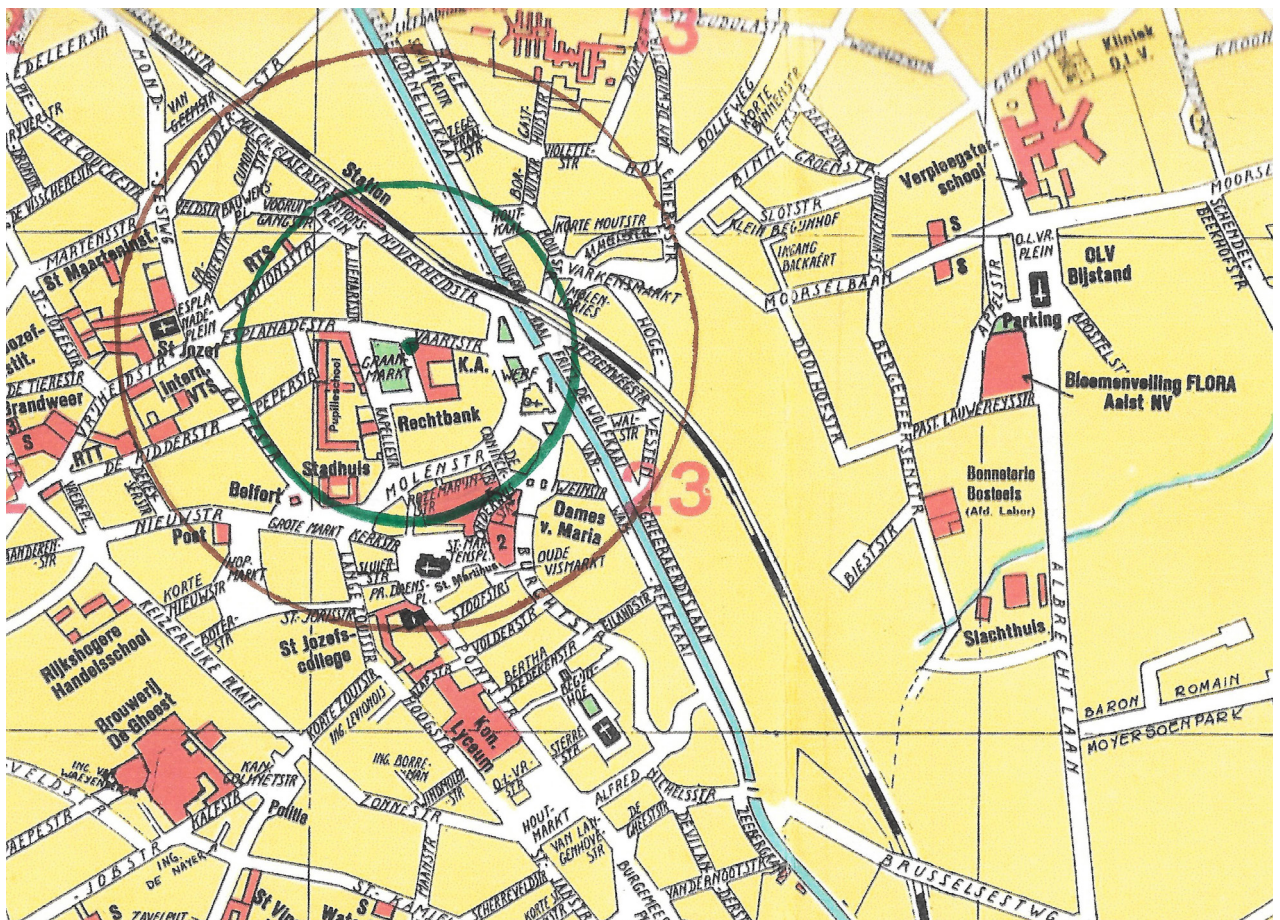
Jan 16 21 mars 1824

Le Ledencomité



Dat plein was het beginpunt van een nieuwe straat: de Vaartstraat. Het plan verduidelijkt ook de verwijzingen naar de Kattestraatpoort en de Kapellepoort. De nieuwe straat grensde aan beide zijden aan weiden, en aan de zuidzijde bevonden en bevonden zich nog de nieuwe markt (Graanmarkt) en de Kapellestraat.

De vuilnisbelt bevond zich hoe dan ook dicht bij het stadscentrum. Het later gebouwde station werd ten noordoosten van de nieuwe straat opgetrokken. De Vaartstraat werd rond 1823 aangelegd. Op een straatplan uit de jaren 1970 (schaal 1:14000) blijkt duidelijk hoe dicht de eerste, door de stad aangelegde vuilnisbelt bij het centrum van de stad lag. Een groene cirkel met een straal van 2 cm (= 280 m) en een bruine cirkel met een straal van 3,5 cm (= 490 m), waarvan het middelpunt zich op het kruispunt van de verste hoek van de Graanmarkt en de Vaartstraat bevindt, toont dat de Molenstraat, het later gebouwde stadhuis aan de Grote Markt en o.a. de Kapellestraat binnen een afstand van 280 m waren gelegen. Met een straal van 490 m lagen ook delen van de Lange Zoutstraat, de Hopmarkt, de Pontstraat, de Nieuwstraat, de Ridderstraat, de gehele Kattestraat, de Grote Markt en een groot deel van de wijk rond de Molendries en de dicht bevolkte Hoge Vesten op minder dan een halve kilometer van de stortplaats. Deze omgeving maakte - volgens de indeling van P.M.M. Rymbaut, die op basis van een besluit van 18 Ventôse An VII (9 maart 1799) aangesteld werd om de stad in kaart te brengen - deel uit van het stadsdeel *Den Ouden Dender*.<sup>19</sup>



De ligging van het eerste mestplein en omliggende straten en pleinen.

Hoewel die vuilnisbelt als eerste Aalsterse mestplein na de Franse Revolutie wordt vermeld, werd er in de jaarboeken al in 1781 een stortplaats in het Osbroek vermeld, wat verder van het stadscentrum.<sup>20</sup> Aalst was niet de enige stad met een stortplaats die zich dicht bij het stadscentrum bevond, dat was ook het geval in Brussel. De Brusselse stortplaats aan de open, meanderende Zenne, bevond zich vanaf 1400 in de Bruidstraat, niet ver van de Grote Markt. Het is onmogelijk om in deze bijdrage bij wijze van vergelijking uitgebreid aandacht te besteden aan de situatie in Brussel. Wel het vermelden waard is dat het huis- en straatvuil niet als afval werden beschouwd, en als meststof naar o.a. Nederland werden vervoerd. De verkoop van het afval had naar verluidt een gunstige invloed op de stadsfinanciën: *'La ferme des boues est un des bons revenus de la ville'*.<sup>21</sup> Het afval werd in Brussel, zoals in andere steden, niet alleen opgehaald en naar één stortplaats gebracht, het werd ook gedeeltelijk afgevoerd langs de Brusselse waterlopen en beken.<sup>22</sup>

20. *DE VOLKSSTEM*, 16.03.1916, 1.

21. D.K. *Vade Mecum ou Description de Bruxelles et ses Environs*. Bruxelles, C...J. Demat, 1830, 69.

22. GOEMAERE, O. & KUBORN, D. *L'Eau à Bruxelles*. Bruxelles, Coordination Senne / Coördinatie Zenne – l'Escaut sans Frontières / Grenzeloze Schelde, 2018.

23. VAN EECKHOUT, 2009, 85.

24. *HET LAND VAN AELST*, 23.03.1890, 1; 06.04.1890, 1.

25. VAN EECKHOUT, 2009, 87.

26. *DE DENDERBODE*, 13.01.1971, 1; 15.09.1907, 1; GHYSENS, 1986, 247, 260.

27. *DE VOORPOST*, 28.04.1978, 28; GHYSENS, 1986, 52.

28. VAN EECKHOUT, 2009, 85.

## Een tweede vuilnisbelt nabij het stadscentrum

Een andere Aalsterse vuilnisbelt nabij de stadskern was het mestplein aan de Meuleschettestraat. Het werd vanaf 1839 in gebruik genomen samen met een tweede terrein in dezelfde buurt. Het eerste – tussen de Vrijheidsstraat en de Meuleschettestraat – had een oppervlakte van 61 a 60 ca en werd door de stad gehuurd (88.88 frank/jaar), de tweede was 67 a 15 ca groot, en hoewel het in de nabijheid van de Meuleschettestraat lag, is de precieze ligging niet gekend. Er werd alleen vermeld dat het om een meers achter het goed van de heer Bentem ging.<sup>23</sup> In 1854 werd de plaats aangeduid als Meuleschette of Mestpleynstraat. In 1890 werd in een van Pieters Daens' bladen toegejuicht dat de vuilnisbelt aan de Meuleschettestraat (Koolstraat) ging verdwijnen, de bewoners wachtten met ongeduld op de uitvoering.<sup>24</sup> De geestdrift van de inwoners anno 1890 was begrijpelijk, maar de vreugde ging duidelijk gepaard met enig wantrouwen – de gemeenteraad had immers al in 1863 beslist dat de stortplaats op 1 oktober 1864 gesloten zou worden. Als uitwijkplaats stelde raadslid De Windt een van zijn terreinen voor. Hij had een terrein in de Osbroekstraat dat hij voor 200 frank/jaar aan de stad wilde verhuren.<sup>25</sup> In 1852 werd op het vroegere mestplein in de omgeving van de Schoolstraat en de Nestor de Tièrestraat, die ook Gasmeterstraat, Gassteeg, Gasstraat en Gazometerstraat werd genoemd – een plaats die, zoals al werd vermeld, niet ver verwijderd was van de Meuleschettestraat – de eerste Aalsterse gasfabriek gebouwd.

Toen men er na de eeuwwisseling een nieuwe gasfabriek wilde bouwen, werd daartegen geprotesteerd. In alle andere steden trachtte men gasfabrieken zoveel mogelijk buiten de stadskern en 'de verzamelde woonhuizen' te bouwen.<sup>26</sup> Dat de vuilnisbelten in de Meuleschettestraat en de Nestor de Tièrestraat ook vrij dicht bij de stadskern lagen, heeft kennelijk minder protest uitgelokt. Een andere stortplaats die zich niet ver van de Grote Markt bevond, was het mestplein in de omgeving van de Houtmarkt – Pontstraat dat men rond 1850 wenste te vervangen door een stortplaats buiten de Molenstraatpoort.<sup>27</sup> Het mestplein nabij de Houtmarkt werd in 1840 in gebruik genomen en was slechts 1 a 40 ca groot. In dezelfde periode was er ook een stortplaats aan de Hoge Vesten van 25 a 65 ca, maar het is niet bekend wanneer het in gebruik werd genomen.<sup>28</sup> Niet alleen de vuilnisbelt nabij de Houtmarkt moest rond 1850 verdwijnen, ook de stortplaats aan de Hoge Vesten kwam in opspraak en moest volgens het stadsbestuur gesloten worden. Het mestplein aan de Houtmarkt werd daadwerkelijk gesloten, maar de stortplaats aan de Hoge Vesten



werd slechts uit gebruik genomen toen in 1852 de spoorweglijn Aalst-Dendermonde werd aangelegd – het tracé liep dwars door de stortplaats.<sup>29</sup> De gemeenteraad besliste de twee stortplaatsen te vervangen door twee nieuwe mestpleinen, maar dat plan werd niet uitgevoerd. Al het afval werd vanaf dat tijdstip op de vuilnisbelt aan de Meuleschettestraat gestort. Dat de vroege stortplaatsen zo dicht bij de stadskern lagen, roept verwondering op. Men wist reeds in de negentiende eeuw dat het vervoer van *straatmest* – straatvuil – uit en door wijken die door cholera getroffen waren gevaren inhield. Het vervoer van beer uit getroffen gebieden werd nog gevaarlijker geacht, en beide moesten ‘ontsmet’ worden alvorens ze vervoerd mochten worden.<sup>30</sup>

29. VAN EECKHOUT, 2009, 86.

30. DE DENDERBODE, 23.10.1892, 2.

31. VAN EECKHOUT, 2009, 88-90.

32. VAN EECKHOUT, 2009, 90-92.

33. RECHT EN VRIJHEID, 20.09.1908, 2.

## Nieuwe stortplaatsen aan het einde van de negentiende eeuw en klachten in het begin van de twintigste eeuw

In de periode 1889-1900 gingen drie nieuwe mestpleinen open. Het eerste terrein werd vanaf 1 januari 1889 aan de Nieuwstraatpoort in gebruik genomen. Het ging om een meers met canadapopulieren van weduwe Cumont-De Craecke[r]. Er werd een pachtovereenkomst gesloten voor 9 jaar en de huurprijs bedroeg 200 frank/jaar. In de overeenkomst werd bepaald dat de huurder het terrein bij het vervallen van de pachtovereenkomst schoon moest maken. Een tweede terrein was een meers (30 a) van Camiel de Schaepdrijver, gelegen aan de Asserendries. Er werd een overeenkomst gesloten voor een periode van 27 jaar en de huurprijs bedroeg 200 frank/jaar. Ook voor deze overeenkomst gold de plicht het terrein schoon te maken op het einde van de pachtperiode. Tenslotte werd een meers in de Bergemeersenstraat, eigendom van E. van der Smissen, als mestplein geopend op 1 januari 1890. Er werd een overeenkomst gesloten voor 27 jaar en de huurprijs bedroeg 150 frank.<sup>31</sup> Tegen de stortplaats aan de Nieuwstraatpoort werd een collectieve klacht ingediend die door 183 personen ondertekend was. De stortplaats aan de Asserendries werd mondeling aangevochten door een landbouwster die verontreiniging en een waardevermindering van haar eigendom vreesde. Drie eigenaars vreesden de verspreiding van vuilnis en wezen erop dat de weg niet geschikt was voor drukker verkeer waardoor de facto hun gronden als ‘losweg’ zouden worden beschouwd. Tenslotte was er een bankier die zich tegen het mestplein kantte, omdat de weg verhard zou worden waardoor de infiltratie van de neerslag onmogelijk zou worden, en voorts vreesde hij dat water van de stortplaats naar andere terreinen kon afstromen. De stortplaats in de Bergemeersenstraat lokte geen reacties uit bij de omwonenden. De stortplaatsen werden vergund, maar het provinciebestuur legde wel een aantal voorwaarden op zoals de aanleg van een gracht rond het terrein en de bewaking van de ingangen.<sup>32</sup>

In het begin van de twintigste eeuw werd het reinigingsbeleid meermaals op kritiek onthaald. Het blad van de socialistische partij klaagde de discrepantie tussen de overeenkomst en de uitvoering van de opdracht aan. Iedere mestkar moest worden bediend door twee werklieden en een voerman, maar in de praktijk werden de karren bediend door twee werklieden. Dat had niet alleen een weerslag op de kwaliteit van het geleverde werk, het betekende ook dat de werklieden meer werk moesten uitvoeren dan overeengekomen was.<sup>33</sup> Tijdens de gemeenteraadszitting van 22 maart 1910 wezen ook de raadsleden De Windt en Verhulst erop dat de lonen van de werklieden niet volstonden, en het beleid zelf werd aangevallen. De Windt somde de kosten van de reinigingsdienst op en kwam tot het besluit dat de stad jaarlijks 16.500 frank aan het schoonmaken van de stad spendeerde, nl. 12.250 frank voor het schoonmaken en onderhouden van de straten, urinoirs en riolen. Ieder jaar werden

daar gemiddeld de volgende kosten aan toegevoegd: 1.600 frank voor het onderhoud van riolen en urinoirs, 1.600 frank voor het onderhoud van de straten en 700 frank voor het onderhoud van de wandelplaatsen. Die uitgaven zouden niet eens opvallen, indien de straten enigszins zuiver en goed onderhouden werden, maar *'ge moet waarlijk bekennen dat de [reinigingsdienst] onder alle opzichten te wensen laet.*<sup>34</sup>

Een jaar later luidde de klacht:

*Tijdens de laatste kermis, en vooral nog den laatsten Zondag, hebben wij talrijke vreemdelingen hooren zeggen: "Maar wat is Aalst toch een vuile stad!" Immers dien Zondag waren de bijzonderste straten in de kuip der stad bedekt met een tapijt van gedroogd paardenstr[ont]! Voorzeker werd die vuiligheid in verscheidene weken nog niet weggenomen.*

*Den Woensdag nadien in den namiddag lag 't Statieplein nog bedekt met den afval van 't vuurwerk van 's Zondags 's avonds!*

*Den Woensdag kwamen wij door eene straat waar de mestkar hare dienstronde kwam te doen. De vuilbakken der huizen waren op de mestkar geledigd, maar de straat zelf had haar tapijt van gedroogden paardenstr... behouden! Pouah!*<sup>35</sup>

34. *DE VOLKSGAZET*, 27.03.1910, 2.

35. *DE VOLKSGAZET*, 30.07.1911, 2.

36. *DE WERKMAN*, 23.06.1915, 2.

37. *DE GAZET VAN AALST*, 20.11.1952, 1.

38. *NOTARIAAT*, 13.06.1908, 2.

39. *DE VOLKSTEM*, 02.06.1931, 3.

## Van vuilnisbelt naar stadspark

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was er veel beweging in de omgeving van het Osbroek. De reden voor de drukte werd als volgt omschreven: *'In plaats van een stinkend Mestplein, zal men daar hebben een liefelijke en aangename Volkshof [park]. Al 't omliggende vermeerdert in weerde. Gelukkig gedacht, aldaar het Vrede-Park.*<sup>36</sup> De beheerste vreugde doet niets af van de instemming met de gedaanteverandering, maar de beschrijving getuigt ook van een kleinburgerlijke instelling: de waarde van onroerende goederen in de omgeving van het stadspark zal stijgen. De vreugde is het resultaat van esthetische en economische overwegingen, niet van ecologische bekommernissen. De aandacht voor visuele vervuiling bestond ook in het begin van de twintigste eeuw.

Na de Tweede Wereldoorlog herinnerde Isidoor Hallaert eraan dat het stadspark werd aangelegd in het Osbroek, 19ha 'woestenijsgronden' waarvan een deel als mestplein werd gebruikt.<sup>37</sup> Het gebruik van die omgeving voor het dumpen van afval kreeg in de loop der jaren veel kritiek. In het begin van de twintigste eeuw werd de omgeving van het 'oud mestplein' in het Osbroek – kennelijk zonder veel problemen – gebruikt om er openbare verkopen te organiseren. In juni 1908 werd er hooi en nagras verkocht van de 'meersen van het Schaliënhuis, achter het oud mestplein, Osbroek'.<sup>38</sup> In 1910 werden op de zelfde plaats de zelfde landbouwproducten aangeboden. In het artikel en de advertenties was sprake van het oud mestplein. Maar ook tijdens het interbellum werd een deel van het Osbroek als vuilnisbelt gebruikt. De wijziging van een deel van het Osbroek in een park, maakte geen einde aan het gebruik van de drassige omgeving als stortplaats. P. Nellick schreef toen een lange open brief onder de titel *De Osbroek in brand*. Hij wees erop dat het mestplein aan de nieuwe Parklaan, tegenover de Osbroekstraat, zo hevig stonk dat de inwoners van de straten in de omgeving van de watertoren en de wijk Osbroek het stadsbestuur vroegen om dringend in te grijpen in het belang van de volksgezondheid. Sedert de eerste warme dagen hing er 's avonds een sterk prikkelende brandgeur. Een van de oorzaken van het brandend huisvuil was naar verluidt brandstichting. Volgens andere bronnen zou de elektriciteitscentrale de schuldige zijn. De rook moest de omwonenden doen geloven dat de asregen niet door de elektriciteitscentrale maar door de vuilnisbelt werd veroorzaakt.<sup>39</sup>

Het jaar daarna verscheen een artikel over de stank van het park:

*Als ons raadslid M. De Stobbeleir er op wees dat den aankoop van den grond op den Gentschen Steenweg (grond palende aan de eigendommen der kinderen Liénart en Van Overstraeten) nutteloos was, dan zegde het schepencollege: "Wij gaan daar en klein park maken. (Die aankoop kost meer dan 100.000 franken). Er moet meer lucht, gezonde lucht zijn, want de huizen staan te dicht bij elkaar.*

*Wij hebben hier ons groot stadspark. Daarachter is nu een mestplein gebracht (ophooging van grond afgestaan door M. Gustaaf Moyersoen, omdat al wat er neven komt bouwgrond zal worden). Alle vuiligheid en verpestende uitwerpsels worden er aangebracht en in brand gestoken.*

*Inwoners, is het u nog niet voorgekomen alsof het alle dagen brand[t] en dat de stank, volgens de wind blaast, u overvalt in alle straten van de stad. Dat komt van ons luchtig stadspark. G'en moet niet vragen wat het is voor de menschen die daar rond wonen.*

*Reklameeren of sakkeren helpt niet want dien boulevard moet opgehoogd zijn in eenen bepaalden tijd zooniet moet de stad nog schadeloosgelden betalen aan M. Gustaaf Moyersoen. (Hoe nijger het stinkt hoe beter dus).*

*In hunne bladen zitten de socialisten en fronters op den nek van de katholieke schepen van Openbare Werken. Nu niet, want zij hebben er allemaal schuld aan. In het schepencollege of in den gemeenteraad zwijgen zij en nemen zij elkanders verdediging.<sup>40</sup>*

In 1927 had Gustaaf Moyersoen grond geschonken die opgehoogd moest worden om er een dreef van 30 m breedte te kunnen aanleggen. Die dreef moest de Parklaan met het einde van het stadspark verbinden. De nogal hobbelige weg die ik me herinner werd heraangelegd en in 1975 officieel geopend als Parkdreef. Later werd de naam gewijzigd in Frans Blanckaertdreef.<sup>41</sup> Dat de dreef – met sluikestorten in de jaren 1960 en 1970 aan de rechterzijde vanaf de Parklaan – zonder meer in bouwpercelen kon worden gewijzigd, is niet aangetoond, maar bij de uitbreiding van de parkomgeving na de Tweede Wereldoorlog heeft de stad veel terreinen aangekocht van de familie Moyersoen: onder andere 1 ha 54 a 10 ca van Paul Moyersoen en de weduwe van Gustaaf Moyersoen, 9 ha 23 a 30 ca weilanden en bos van Paul Moyersoen-Coppieters, 25.744.270 frank, en 27 ha 28 a 15 ca van Thérèse Coppieters, weduwe van Paul Moyersoen, Gustave en André Moyersoen, 14 miljoen frank.<sup>42</sup> De aankoop van het laatst vermelde terrein gebeurde in het kader van het Bijzonder Plan van Aanleg waarbij de gronden de bestemming natuureservaat had gekregen.

De verwijzing naar het verhogen van lager gelegen, zompige terreinen om die later te kunnen verkavelen, was niet ongegrond. Dezelfde strategie heeft jarenlang het uitzicht van de lageregelegen weiden langs de Albrechtlaan bepaald. De Albrechtlaan werd immers aangelegd *'dwars door de moerassen van de Bergmeersen'*.<sup>43</sup> De stortplaats in het Osbroek werd in 1931 in een proces-verbaal gedefinieerd als een streep grond toebehorende aan Moyersoen. De stad mocht er vuilnis storten 'om een dreef te maken naar het kasteel van Moyersoen dwars door de Osbroek. Het stort werd druk *'bezocht' door werklozen op zoek naar vodden en hout*.<sup>44</sup> Eigenaars van lager gelegen, vaak zompige terreinen riepen de Aalstenaars in de krant op om steengruis en aarde – maar geen vuilnis – te storten op duidelijk omschreven plaats: (a) op de gewezen blekerij van Leo Leirens aan de Brusselsesteenweg, tussen de fabriek van de heer Lejeune en de spoorweg, en (b) op het Kerrebroek, *'in de rottering voorbij den bareel langshenen den ijzerenweg en de weg naar het sas van Lede'*.<sup>45</sup> In 1929 liet de Boerenbond aan de inwoners weten dat ze hun overbodige grond en steengruis op zijn terrein aan de Tragel mochten storten.<sup>46</sup> De oproepen waren duidelijk, maar de verleiding om ook vuilnis te storten werd door de advertenties wellicht in de hand gewerkt. Niet alleen natuurlijke en privaatrechtelijke rechtspersonen maakten gebruik van afval om hun terrein 'op te hogen', ook de stad deed dat. In 1818 werd zelfs organisch afval gebruikt om de grachten aan de Sterrevesten - in de nabijheid van de Houtmarkt - te dichten.<sup>47</sup>

40. *DE LIBERAAI*, 24.06.1932, 1.

41. GHYSENS, 1986, 284.

42. GHYSENS, 1986, 284.

43. MOYERSON, L. (1986) De gemeentepolitiek in Aalst ten tijde van Baron Romain Moyersoen (1895-1938). *Het Land van Aalst*, 1986, jrg. 38, nr. 1, 7.

44. GHYSENS, 1986, 247.

45. *DE DENDERBODE*, 28.12.1893, 4.

46. *DE VOLKSSTEM*, 11.08.1929, 2.

47. VAN EECKHOUT, 2009, 76.

Het stadspark in een vroeg stadium met op de achtergrond de Parklaan.



### Sluikstorters en gereguleerde stortplaatsen in Mijlbeek

Een jaar voor het *eerste mestplein* – het omgevormde Pestkerkhof – in de Aalsterse kranten werd vermeld, werd in de gemeenteraad aandacht besteed aan de relatie tussen het mestplein en tyfus. Baron de Béthune wees op de wijken die het met slecht water moesten stellen en een mestplein zoals bij de kerk in Mijlbeek. Dokter Bauwens bevestigde dat tyfus wordt veroorzaakt door vervuild water, slijkpoelen en mestputten. Op sommige plaatsen werd veel te dicht bij de woningen konijnenmest bewaard. Schepen De Wolf stelde dat de stad meer aandacht zou besteden aan het reinigen van de straten, en benadrukte dat er in Mijlbeek helemaal geen mestplein was. Hij voegde eraan toe dat men het nodige moest doen om te voorkomen dat er nog vuilnis werd gestort langs de Brusselsesteenweg. Baron de Béthune antwoordde dat er langs de Brusselsesteenweg niet langer afval werd gestort. Schepen De Wolf repliceerde dat hij drie maand eerder zelf had vastgesteld dat er nog altijd vuilnis gedumpt werd.<sup>48</sup> Ongeveer zeven jaar eerder werd er alleszins vuilnis gestort aan de Brusselsesteenweg. Er verscheen toen een oproep om het mestplein te doen verdwijnen, want het verspreide *'de vuilste en meest ongezonde dampen, reuken en uitwasemingen.'* De schrijver vroeg zich af, of er een besmettelijke ziekte moest uitbreken om het stadsbestuur tot kordaatheid te bewegen.<sup>49</sup> In 1911 werd er geklaagd over *'het smerig rot mestplein van Mijlbeke.'*<sup>50</sup>

48. *De WERKMAN*, 17.01.1914, 1.

49. *De DENDERBODE*, 22.09.1907, 2.

50. *De VOLKSGAZET*, 17.09.1911, 2.

51. *VIES OVLJST*, 01.06.1978, 4.

52. *De VOLKSGAZET*, 01.10.1902, 3.

Het in het begin van de negentiende eeuw vaak besproken mestplein was duidelijk een plaats waar mensen illegaal afval dumpden. Dat sluisstort werd 'bezongen' in het lied *De Barakken te Mijlbeek: 'In Mijlbeek tegen de kerk op 't groot mestplein / Waar de barakken allemaal geplacéerd zijn.'*<sup>51</sup> In 1911 verscheen een *Brief uit Mijlbeek* over dat mestplein. De schrijver haalde uit naar Baron de Béthune die niets gedaan had om het probleem aan te pakken. Om het sluisstorten een halt toe te roepen, had de onderpastoor laten weten dat hij – omdat de politie te laks was om op te treden – zelf de rol van politiemann ging opnemen om op die manier het storten effectief te verbieden en uit te sluiten. Aansluitend bij de klacht, signaleerde de Liberale Partij dat zij er in de gemeenteraad vaak gepleit had om het *'stinkend mestplein rond de kerk'* te doen verdwijnen.<sup>52</sup>

Niet ver van de kerk verwijderd, ongeveer ter hoogte van de veel later gebouwde bloemenveiling Flora (in de rechterbovenhoek van de illustratie op blz. 139), ligt de Bergemeersenstraat, en daar bevond zich in het begin van de twintigste eeuw een erkende stortplaats.

Zoals o.a. de Werfplaats was de Bergemeersenstraat bij slecht weer bijna ontoegankelijk – in een blad van Pieter Daens werd de straat als een ‘modderrivier’ omschreven, de huizen waren er moeilijk schoon te houden en de vrouwen vreesden voor de verspreiding van ziekten. Pieter Daens was van oordeel dat de mestpacht haar werk niet naar behoren deed.<sup>53</sup> Dat de straat ook aan een vuilnisbelt grensde, zal de hygiëne niet hebben bevorderd. In 1910 had Daens al zijn peilen op het stadsbestuur gericht om aandacht te vragen voor andere slecht onderhouden straten: ‘*Oei, welke vuile morrasserij aan Vaart, IJzeren-Brug, Oud-Kerkhof en Kerrebroek! Hoe wreed slecht ligt Aalst gekalseid! En men spreekt van nieuwe Bolvaars, terwijl de oude op Mijlbeek daar ligt als een kostbare wildernis. Men weet de tijd niet te noemen dat daar gebouwd werd. Nieuwe Bolvaars!*’<sup>54</sup> Die oude ‘boulevard’ – de Albrechtlaan – lag heel dicht bij de Bergemeersenstraat zoals duidelijk blijkt uit het plan waarmee het gemeentebestuur in maart 1900 het nieuwe kwartier rond de kerk van Mijlbeek heeft aangeprezen. De Bergemeersenstraat bevindt zich ongeveer in het midden links en loopt door tot aan de Moorselbaan. De omgeving rond de kerk heeft als sluikstort vaak reacties uitgelokt. Tussen de Bergemeersenstraat en de Albrechtlaan, de straat die in het verlengde van de kerk ligt, werden na de Eerste Wereldoorlog houten noodwoningen opgetrokken (barakken): gelegen in de Bergemeersenstraat en aan het O.L.-Vrouwplein – het plein bij de kerk.

In 1902 werden op het terrein van de vuilnisbelt in de Bergemeersenstraat 35 ‘*goed geteerde*’ loten koemest te koop aangeboden. De loten lagen ter beschikking op het ‘Mestplein, Aalst Mijlbeke, Bergemeerschen.’<sup>55</sup> Het jaar daarvoor werd daar met verwijzing naar dezelfde stortplaats snoeihout aangeboden.<sup>56</sup> In beide gevallen was de stadsvuilnisbelt een schakel in een recyclageproces waarvan het belang wordt onderstreept in heel veel historische bijdragen.

In Aalst heeft vooral Pieter Daens (*in real time*) vaak gepleit voor het gebruik van straat- en huishoudafval. In de bladen *De Werkman* en *Het Land van Aalst* benadrukte hij dat er geen sprake moest zijn van afval. Wanneer stadsbeer niet systematisch werd gebruikt in de land- en tuinbouw beschouwde hij dat als een economisch verlies. De beer had een mestfunctie, en het snoeihout werd vooral gebruikt als steun voor erwtenplanten. Dat recyclage niet onbelangrijk was, blijkt ook uit het besluit om de tarieven voor het vervoer van o.a. slib en vuilnis uit de steden, bestemd voor het verbeteren van akkergrond, te verlagen. Op die manier werd het economisch aantrekkelijker om het ‘afval’ te laten vervoeren naar landbouwbedrijven.<sup>57</sup> Straatvuil of *straatmest* werd zowel lokaal gerecycleerd als over langere afstanden vervoerd. Het straatvuil van Brussel werd op het eind van de negentiende eeuw naar de Kempen vervoerd om daar de zanderige gronden vruchtbaar te maken.<sup>58</sup> In 1888 werden in de Osbroekstraat veertig loten gezuiverde straatmest te koop aangeboden, elk ongeveer tien karren groot – anders gezegd een ‘afvalberg’ van ongeveer 400 karren.<sup>59</sup> Straatmest en stadsmest (waar straatmest deel van uitmaakte) werden over relatief grote afstanden vervoerd met paard en kar en per binnenschip. Langs de Dender bereikte de stadsmest verder afgelegen gemeenten zoals Voorde, Viane, Smeerebbe-Vloerzegem en Moerbeke.<sup>60</sup> Het ‘afval’ kreeg echter steeds meer concurrentie van chemische meststoffen – in Aalst aangeboden door de Fabriek van Ammoniakzouten en Superfosfaten Achilles Eeman – en van guano uit Peru. De fabriek van Eeman gebruikte de begrippen kunstguano en scheikundige vetten. De guano uit Peru werd aangeprezen voor de tuinbouw. De meststof zou volgens een advertentie beter geweest zijn dan straatmest, beer, slotmest en gelijkaardige afvalstoffen en was vanaf 1856 verkrijgbaar bij twee Aalsterse handelaars.<sup>61</sup> Daar bleef het niet bij, er werden snel nieuwe aanvragen ingediend om guano te mogen opslaan. De doorbraak van guano viel samen met de achteruitgang

53. DE WERKMAN, 22.11.1912, 4.

54. DE WERKMAN, 30.10.1910, 4.

**De nieuwe kerk en de omliggende verkaveling.** Nieuwe laan tussen de Brusselsesteenweg en de Moorselbaan, de Albrechtlaan.

© DE DENDERBODE, 18.02.1900, 3.



55. DE DENDERBODE, 09.10.1902, 3.

56. DE DENDERBODE, 31.01.1901, 3.

57. DE DENDERBODE, 29.11.1885, 2.

58. DE DENDERBODE, 22.09.1898, 2.

59. DE DENDERBODE, 17.06.1888, 6.

60. VAN EECKHOUT, 2009, 97.

61. DE DENDERBODE, 02.06.1907, 1.

van de activiteiten der mestrapers. Het spel van vraag en aanbod deed de prijs van straatmest dalen en maakte de activiteit van de mestrapers economisch minder aantrekkelijk.<sup>62</sup>

Er werden wel meer afvalproducten buiten de afvalstroom gehouden: draf, afval van granen waaruit bier is gebrouwen, werd toen ik bij mijn grootouders woonde bij de brouwerij Zeeberg nog altijd opgehaald door landbouwers die de draf als veevoer gebruikten. De as van steenkolen, in het Aalsterse dialect schramouille, werd vaak gebruikt om een tuinpad droog te houden, maar het werd soms ook verzameld om er de nog brandbare sintels uit te halen. Een zestienjarig meisje dat ervan beschuldigd werd geld te hebben gestolen bij de pastoor in het begijnhof, gaf niet alleen de diefstal toe, ze vertelde ook dat ze 's morgens in het begijnhof schramouille ging ophalen.<sup>63</sup> Een andere diefstal was wellicht mogelijk omdat een bewoonster van de Bergemeersenstraat haar huis had verlaten om schramouille te gaan rapen.<sup>64</sup> Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de as van steenkolen, afkomstig uit fabrieken, weggevoerd naar een stortplaats in het Osbroek, waar 'schramouillekrabbers' er de beste sintels gingen uitrapen.<sup>65</sup> Afval is een betrekkelijk begrip, vooral in tijden van nood. Louis Paul Boon herinnerde aan die praktijk in *Hij was een zwarte en andere reportages*: 'Het mestplein wordt altijd groter. En de krabbers, die met een haak en een zak onder hun knieën schramouille zoeken, zijn een leger, dat immer voorwaarts rukt – zich immer voorwaarts schart.'<sup>66</sup>

In Mijlbeek zijn er nog andere erkende stortplaatsen geweest. Toen ik in de periode 1956-1958 met mijn grootmoeder wekelijks vanaf de Brusselsesteenweg onder de bomenrijen van de Albrechtlaan naar de Moorselbaan wandelde om er inkopen te doen, liepen we ter hoogte van de verdwenen spoorlijn naar Mortsel-Kontich (Spoorlijn 61) voorbij een altijd smeulende vuilnisbelt aan de rechterzijde van de weg. Wellicht was de rook toe te schrijven aan spontane ontbranding, of aan contact met nog warme as van steenkool. In 1953 wees de burgemeester de inwoners van Aalst erop dat ze enkel op woensdag- en zaterdagmiddag zelf huisvuil op de vuilnisbelt aan de Albrechtlaan mochten storten. Er zou streng toezicht worden uitgeoefend.<sup>67</sup> In dezelfde periode bleven 'vuilnistreinen' die het huisvuil van Brussel naar Serskamp vervoerden in het goederenstation Aalst-Oost staan tot ze naar Serskamp door konden rijden. Op warme dagen zorgde dat wel eens voor geuroverlast.<sup>68</sup>

In 1957 werd het laatste deel van de spoorlijn (Aalst-Moorsel) gesloten, maar de rails werden niet onmiddellijk verwijderd. In die omgeving werd later een villawijk aangelegd, het Baron Romain Moyersoepark. Wat verder werd de Zwembadlaan in gebruik genomen. Die nieuwe weg, die de Albrechtlaan met de Bergekouter verbindt, is nog niet op het stratenplan aangeduid. De villawijk bevindt zich onderaan rechts. In *Geschiedenis der straten van Aalst* wordt er een mestplein vermeld in de periode 1925-1930 'aan het einde van de Albrechtlaan, in de omgeving van de kerk.'<sup>69</sup> De auteur heeft de ligging van de stortplaats helaas niet nader gepreciseerd.

Een andere stortplaats op de rechteroever bevond zich aan de Mestpleinstraat. In 1866 werd de stortplaats in de omgeving van de Hertshaag gesitueerd, een toponiem dat vermoedelijk op aangespoelde grond langsheen een waterloop en bosjes van laagstammig hout [...] tegen lage meersen aan de waterkant' wijst.<sup>70</sup> De omgeving werd ook Karbonnadastraat genoemd, een plaats waar zich 24 kleine arbeidersbewoningen bevonden. Die werden in 1888 afgebroken en de percelen werden verkocht als bouwgrond. Daaruit ontstonden de Borluutstraat, Violettestraat en de Hertstraat of Hertshage.<sup>71</sup> Zoals andere laag gelegen stroken langs de rivier of beken werd het huisvuil gebruikt om het terrein te verhogen. Opvallend is dat

62. VAN EECKHOUT, 2009, 49-50.

63. DE DENDERBODE, 06.02.1881, 2.

64. HET LAND VAN AALST, 24.02.1889, 2.

65. DE VOORPOST, 28.04.1978, 28.

66. BOON, L.P. *Hij was een zwarte en andere reportages*. Maastricht, Gerards & Schreurs, 1986, 35.

67. DE GAZET VAN AALST, 05.03.1953, 4.

68. DE GAZET VAN AALST, 12.06.1953, 2.

69. GHYSENS, 1986, 247.

70. GHYSENS, 1986, 165.

71. GHYSENS, 1986, 247.

de vuilnisbelt in gebruik was op het ogenblik dat er 24 kleine arbeiderswoningen stonden. Toen de huizen in 1888 tegen de vlakte gingen, was het terrein kennelijk voldoende opgehoogd om het te verkavelen voor nieuwbouwwoningen.

## Mestplein als metafoor

In 1891 geleeek de Geraardsbergessteenweg op een mestplein met stinkende vuilnishopen. De schrijver van het bericht vroeg zich af, of de wijkagent zijn reukzin verloren had.<sup>72</sup> Een halve eeuw voor *Vies Oilsjt* de wanpraktijk aan het Oud Hospitaal aan de kaak stelde, verscheen een oproep aan de schepen van openbare werken om het mestplein in de omgeving van de huizen in de Ververijstraat te doen verdwijnen.<sup>73</sup> In de hier vermelde klachten werd het begrip mestplein duidelijk als metafoor gebruikt. Dat was ook voor de eeuwwisseling het geval, toen men het zoeklicht op een wijk richtte die *den Congo* werd genoemd. Ook daar was er een mestplein met een soms ondraaglijke stank. De warme dagen zouden vergisting en verrotting in de hand werken, waardoor zich besmettelijke kiemen konden verspreiden.<sup>74</sup> Het ging om de Postweg en aanpalende straten, een straat die begon aan de Geraardsbergsestraat en eindigde aan de het nog bestaande Burgemeesterplein.<sup>75</sup> Een andere klacht in verband met het als metafoor gebruikte begrip mestplein gold de houding van het stadsbestuur. In 1930 werd gesuggereerd dat het inzetten van het personeel van de reinigingsdienst klassenafhankelijk was. Er werd gesteld dat de nieuwe laan tussen de Bredestraat en de Oude Dendermondsesteenweg een ‘mestplein’ mocht blijven, want daar woonden ‘maar arbeiders’ – op de ringlaan aan het Park werd dat voorkomen.<sup>76</sup>

## Na de Tweede Wereldoorlog

Tijdens het interbellum – in maart 1938 – heeft het stadsbestuur besloten de reinigingsdienst zelf te organiseren en te motoriseren, en dat ging gepaard met specifieke eisen aan de bevolking: ze moesten zich vuilnisbakken aanschaffen waarvan de afmetingen 60/50/40 cm niet overtroffen.<sup>77</sup> Dat was slechts één aspect van de huisvuilinzameling – na het inzamelen moest het afval ook gedumpt worden. Dat aspect was onlosmakelijk verbonden met het begrip vuilnisbelt. Het begrip vuilnisbelt werd in de gedigitaliseerde bladen die door het Stadsarchief van Aalst ter beschikking worden gesteld via de link <http://madeinaalst.be/> voor het eerst vermeld in *De Volksstem* (1932). In 1949 werd het woord gebruikt i.v.m. een brand in Aalst. Op de vuilnisbelt was op 30 juni 1949 om 18 uur een partij katoen- en houtafval ontbrand. Na enkele uren blussen was het gevaar voor uitbreiding naar het Osbroek geweken.<sup>78</sup>

De bevolkingstoename na de Tweede Wereldoorlog ging gepaard met grotere afvalstromen, en het werd steeds moeilijker om in of in de omgeving van de stad een geschikte stortplaats te vinden. Het woonbestand nam toe door in- en uitbreiding, en de beschikbaarheid van wat men in het Frans *terrains vagues* noemt, ging in dalende lijn. In september 1948 gaf Gustaaf de Stobbeleir te kennen dat hij graag zou vernemen hoe het stond met het voorstel om voor de inzameling van huishoudelijk afval samen te werken met Antwerpen. Een samenwerking kon er, volgens De Stobbeleir, toe leiden dat het niet langer nodig was om mestpleinen te voorzien in Aalst. Er werd enigszins sarcastisch aangestipt dat het goed ging in Aalst, ‘*men moet thans naar geen mestplein meer zoeken. ZIJ KOMEN U TEGEN.*’<sup>79</sup> Er werd wellicht niet alleen

72. *DE DENDERBODE*, 20.08.1891, 2.

73. *DE WERKMAN*, 08.12.1921, 2.

74. *DE DENDERBODE*, 25.06.1893, 2.

75. GHYSENS, 1986, 299. Zie ook voetnoot 85.

76. *RECHT EN VRIJHEID*, 13.04.1930, 2.

77. GHYSENS, 1986, 53.

78. *DE AALSTERSE SPUITER*, juni-juli 1949, 2.

79. *WAARHEID*, 25.09.1948, 1.

naar de gereguleerde maar vooral ook naar de illegale stortplaatsen verwezen. In januari 1950 verscheen een Open brief aan schepenen Haers. In die brief ging het over de stad Aalst en haar monumenten. Zoals de vraag van De Stobbeleir in 1948 wees de brief op de stilaan problematisch geworden toestand. Daar waar de automobilisten uit Brussel en Gent elkaar voorbijreden, *'in het midden van de Leopold-III-laan, aan het Groot Aalsterse Mestplein'*, gebeurde iets ongewoon: *'Daar halen de automobilisten de neusdoek uit om ... elkaar toe te juichen.'*<sup>80</sup> De 'toejuichingen' waren metaforisch bedoeld – de zakdoeken werden gebruikt om de stank weg te wuiven. Een ander liberaal blad verwees twee jaar later naar een foto over *'een doorsteek aan de Meiboom'*, maar dat was volgens het blad letterlijk een eenzijdig beeld. De lezers kregen de achterkant van de foto *'met een nieuw mestplein in het centrum van de stad'* niet te zien.<sup>81</sup> De ijver waarmee de liberale partij in die tijd voor een *'propere mestplein'* pleitte, werd sarcastisch onthaald in een blad met een christendemocratisch profiel – de schrijver vroeg zich af, of iemand al ooit een proper mestplein had gezien.<sup>82</sup>

Tijdens het laatste kwart van de twintigste eeuw leek het er nu en dan op dat de gereguleerde stortplaatsen of inzamelingsmogelijkheden niet volstonden. In 1978 werd er meermaals vuilnis aangetroffen in de nabijheid van het Oud Hospitaal, *'een mestplein op 200 m van de Grote Markt'*, een unicum voor België...<sup>83</sup> Het was een praktijk die op het gebrek aan burgerzin wees, en die, zoals reeds vermeld, een kleine eeuw eerder al werd gesignaleerd aan de Geraardsbergsesteenweg<sup>84</sup> en in de wijk *den Congo*. Een medewerker van *De Denderbode* schreef in 1893 onder de titel *'Vuilnis in de straten'* dat er in de Postweg en omgeving heel wat problemen waren met huisvuil. *'We hebben ons langs dien kant begeven en waarlijk zoo vuil is het er dat deze wijk onzer Stad, die men gemeenlijk den Congo heet, dien naam verdient. Het is een waar mestplein...'*<sup>85</sup>

Een ander probleem was dat oude stortplaatsen gedurende lange tijd voor ongemakken konden zorgen. In 1960 merkte men aan de oude vuilnisbelt in de Berge-meersstraat plots regelmatig grote ratten op. Achteraf bekeken bleek het om muskusratten te gaan.<sup>86</sup> Drie jaar later verscheen een artikel met de veelzeggende titel *Waarheen met het AALSTERS HUISVUIL?* De stad stortte het huisvuil niet meer op het eigen grondgebied. Het werd gedurende jaren naar een vuilnisbelt in (de latere fusiegemeente) Hofstade gevoerd. Het terrein lag naast de Dendermondsesteenweg en het huisvuil veroorzaakte o.a. geurhinder, die bezwaarschriften bij provinciale en ministeriële overheden uitlokte. Op 19 juni 1963 verstreek de vergunning, maar de Aalsterse reinigingsdienst bleef onverminderd huisvuil storten in Hofstade. Het gemeentebestuur daagde het stadsbestuur voor de rechtbank, die een stortverbod oplegde. Dat verbod werd genegeerd, waarna het gemeentebestuur van Hofstade de vrachtwagens met huisvuil liet verbaliseren. Inmiddels diende het stadsbestuur een verzoek in bij de Bestendige Deputatie om een verlenging van de vergunning te bekomen. Die verlenging werd toegestaan, maar ze betekende slechts een uitstel van 3 maand.<sup>87</sup> Daarna werd een nieuwe stortplaats in gebruik genomen in Essene, waardoor de reinigingsdienst over een grotere vloot vuilniswagens moest kunnen beschikken. Er werd ook een tractor met een bulldozerblad aangekocht om de vuilnisbelt in Essene te onderhouden.<sup>88</sup> Het jaar daarna bleken de Aalstenaars niet tevreden te zijn met werking van de reinigingsdienst. Naast Aalst waren er nog andere gemeenten die gebruik maakten van de stortplaats in Essene, en de schepenen voor financiën wees erop dat er reeds veel plannen waren gemaakt in verband met de samenwerking, maar voorlopig kon de bestaande werkwijze niet aangepast worden. De andere gemeenten zouden wel hun aandeel moeten betalen in de prestaties die door de stad Aalst werden uitgevoerd: aankoop van materiaal en onderhoud van de vuilnisbelt.<sup>89</sup>

80. *WAARHEID*, 14.01.1950, 2.

81. *DE VOLKSWIJZHEID*, 10.10.1952, 1.

82. *DE GAZET VAN AALST*, 09.10.1952, 1

83. *VIES OILSJT*, 01.04.1978, 12.

84. *DE DENDERBODE*, 20.08.1891, 2.

85. 'Vuilnis in de straten', *DE DENDERBODE*, 25.06.1893, 2.

86. *DE GAZET VAN AALST*, 02.04.1960, 3.

87. *DE GAZET VAN AALST*, 18.07.1963, 1.

88. *DE GAZET VAN AALST*, 28.11.1964, 1.

89. *DE GAZET VAN AALST*, 01.04.1965, 1.



Zoals het woord mestplein in de negentiende eeuw werd het begrip vuilnisbelt na de Tweede Wereldoorlog ook als metafoor gebruikt. In 1966 werd gevreesd dat de inspanningen voor een fraaier stadsbeeld werden ondermijnd door de verloedering van enkele straten aangeklaagd: 'Enkele voorbeelden: De hoek van het Esplanadeplein en de Steenweg naar Dendermonde wordt meer en meer een verdoken vuilnisbelt. De hoek van de Gustaaf Papestraat en Capucienenlaan biedt al geen netter beeld, enz. Een drastisch optreden van de stedelijke politie kan hier heel wat verhelpen.'<sup>90</sup> De stortplaats in Essene was ook geen blijvende oplossing voor de afvalproblemen van Aalst. In 1966 werd vuilnisbelt niet alleen als metafoor gebruikt. In het artikel *Huisvuilproblemen te Aalst* werd aan de omvang van de afvalstroom herinnerd, hoewel de eerste zin van het artikel een geruststellend gevoel probeerde op te wekken, het had er immers 'de schijn van dat het probleem van het Aalsterse vuilnis een definitieve oplossing z[ou] krijgen.' In afwachting van de opening van een nieuwe stortplaats in Vlierzele, werd immers een nieuwe vuilnisbelt voorgesteld, nl. een terrein van de heer Meerschaut, Hof te Papegem, waar de stad gebruik zou kunnen maken van vijf tot zes hectaren. De auteur voegde er onmiddellijk aan toe dat het om een tijdelijke oplossing ging, er werd immers iedere dag ongeveer 45.000 kg huisvuil ingezameld. De stad was inmiddels in gesprek met de NV *Intercom* die in Aalst een stoomcentrale uitbaatte, en er werd onderzocht of het huisvuil eventueel verbrand kon worden. Er werd nogal optimistisch gesteld dat de verbranding alle problemen zou oplossen.<sup>91</sup>

Datzelfde jaar schreef Louis de Pelsmaeker: 'Meer en meer gelooft men dat het storten in open lucht op terreinen die in de omgeving van woongebieden zijn gelegen uit de tijd is. Het meest frappante voorbeeld kan men wellicht nog in Erembodegem aantreffen...' In de omgeving van de snelweg had een privépersoon een terrein ter beschikking gesteld en de gemeente probeerde de vuilnisbelt degelijk te onderhouden, maar 's avonds werd er afval gestort door wagens afkomstig uit Aalst. Daarna werd dat terrein afgesloten en werd toezicht uitgeoefend door de politie, maar daarmee waren niet alle problemen opgelost. Er moest naar een andere manier worden gezocht om het huisvuil te verwerken. De oplossing kon eventueel een verbrandingsoven zijn. 'Zij die ooit al in Vlierzele geweest zijn,' schreef De Pelsmaeker, 'zullen er wellicht ook al reacties hebben gehoord over de Aalsterse vuilnisbelt op Papegem.' Volgens de journalist was een aantal bedrijven geïnteresseerd in een samenwerking die de bouw van een verbrandingsinstallatie in de hand kon werken – er was immers ook industrieel afval dat verwerkt moest worden. De Pelsmaeker verwees naar de rubberfabriek *Gates* in Erembodegem, die elke dag een grote massa rubberen riemen verbrandde op een terrein dat ze daarvoor had aangekocht in de omgeving van Welle: 'Gedurende uren liggen hier dagelijks honderden kilogrammen rubber te smeulen. De rookwolken stijgen tientallen meters hoog en de zwarte rook slaat neer tot kilometers in de omgeving. Weiden, huizen en wegen zijn bedekt met een laagje zwarte stof.' De Bestendige Deputatie legde de firma de verplichting op een verbrandingsoven te bouwen.<sup>92</sup>

Het was de gemeente waar Louis Paul Boon ooit op zoek ging 'naar een stuk weide naast een stuk bos' om er een woning te bouwen en er elke avond vanuit de open deur het landschap te bewonderen.<sup>93</sup> Voor hij er zich met zijn gezin vestigde, droeg de omgeving mooie namen 'zoals *Fonteinbos*, *Sterrewalletje* en *Vossenhol*,' maar het doodlopend straatje werd 'omdat er [...] gebouwd was' de benaming *Vogelenzang*.<sup>94</sup> In een van zijn vroegste cursiefjes, *Het Fonteinbos*, noemde hij die omgeving een 'wildernis,' die verkaveld ging worden.<sup>95</sup> Het plan kreeg scherpere contouren in *De man uit Kongo*, waarin een grondeigenaar zonder omwegen zijn plannen bekend maakte: 'Kijk, van hieruit leg ik een brede weg in beton aan, dwars door alles heen...'<sup>96</sup>

90. *DE GAZET VAN AALST*, 30.04.1966, 1.

91. *DE GAZET VAN AALST*, 10.04.1966, 1.

92. *DE GAZET VAN AALST*, 03.11.1966, 1.

93. BOON, L.P. *Dorp in Vlaanderen*. Leuven, Boekengilde De Clauwaert, 1966, 6.

94. BOON, 1966, 8.

95. BOON, L.P. *Boontjes 1959-1960*. Antwerpen, Houtekiet, 1988, 11.

96. BOON, 1988, 299.

Het dorp veranderde zienderogen, en de inwoners zegden: *'we wonen niet meer in Erembodegem, maar in Klein-Amerika. Niet minder dan drie grote rubberfabrieken werden opgericht. [...] De rest van het dorp is het oude dorp gebleven. Met een riviertje dat kabbelt en stinkt. En met een honderdjarige krakende ophaalbrug.'* Wanneer er een boot naderde, gingen de slagbomen naar beneden, de brug werd opgehaald en *'ondertussen st[onden] aan beide kanten van de rivier vijftig auto's te wachten, met vijftig chauffeurs die zeg[d]en dat het een echte schande'* was.<sup>97</sup> In zijn cursiefje heeft Boon een groot deel van de milieuproblematiek samengeperst: de aanslag op de natuurlijke omgeving, de vervuilde Dender en de auto's die wellicht met een draaiende motor voor de opgehaalde brug stonden. In een ander cursiefje omschreef hij de teleurgang van het klassieke dorp als volgt: *'Bovendien zijn aan de waterkant een aantal Amerikaanse rubberfabrieken verzezen en doorsnijdt ook nog de grote autostrade Oostende – Athene onze weiden en velden.'*<sup>98</sup> De nonchalante aanpak van de ruimtelijke ordening zat Boon duidelijk hoog. Erembodegem was een gewoon dorp, 'anno 1965', maar het was *'geen vredig dorp, zoals Ernest Timmermans dat nog heeft gekend om met smaak over onze smid pastoor Campens zaliger te schrijven. Er zijn twee Amerikaanse rubberfabrieken, een even Amerikaanse fabriek van schuimrubber en dan nog een van plasticwaren. Op alle straathoeken in het dorp staan bordjes die de weg wijzen naar Rubber Gates Belgium, Tupperware en Pfizer.'*<sup>99</sup>

97. BOON, 1966, 70-71.

98. BOON, 1966, 76.

99. BOON, 1966, 86-87.

100. DE GAZET VAN AALST, 17.08.1968, 6.

101. DE GAZET VAN AALST, 20.14.1968, 13.

102. DE GAZET VAN AALST, 23.01.1971, 1.

In Erembodegem speelde zich in de jaren 1960 dagelijks een verbrandingsritueel af dat qua rookontwikkeling deed denken aan de problemen die werden veroorzaakt door de NV Betonwegenwerken die in Aalst tussen de Dender en de Brusselsesteenweg een asfaltcentrale uitbaatte. Er werd nog steeds over rook gepraat en geschreven, over fijn stof werd voorlopig nog niet geklaagd. En wanneer het 'tijdverlies' van wachtende chauffeurs werd vermeld, gebeurde dat meestal vanuit economische overwegingen – de uitstoot van schadelijke gassen werd meestal niet waargenomen. In 1968 werd gevraagd *'grootmoeders koelkast'* bij de aankoop van een nieuwe niet aan de vuilnisbelt toe te vertrouwen. Koelkasten uit het interbellum waren vaak van Amerikaanse makelij en hadden meestal vier hoge poten. De oproep ging met een tip gepaard: voor de oude toestellen werden voorlopig nog geen hoge prijzen betaald, maar in antiquariaten was er op termijn zeker belangstelling voor die toestellen.<sup>100</sup> De oproep weerspiegelde nog niet de aanpak van de latere kringloopwinkels, maar antiquariaten waren een alternatieve schakel in het recyclageproces. Datzelfde jaar werd vuilnisbelt in een Aalsterse context ook als metafoor gebruikt. In de stationsbuurt waren nogal wat stoepen in een vuilnisbelt herschapen.<sup>101</sup> Dat gebeurde opnieuw in 1971 in het artikel *Hoelang nog vuilnisbelt nabij Bloemenveiling?* In dat artikel werd niet alleen de visuele verontreiniging aangeklaagd, er werd ook aandacht gevraagd voor de volksgezondheid, en er werd een vergelijking gemaakt met het verleden, en de journalist introduceerde zelfs het begrip gelegenheidsvuilnisbelt:

*De "barakken van Mijlbeek" die er destijds stonden waren op de keper beschouwd nog een gevolg van een voor-oorlogse periode toen dit stuk "Arm-Mijlbeek" een aspekt was van het "Arm Vlaanderen" dat in de dertiger jaren nog de sporen droeg van een zeker kolonialisme.*

*Het beeld van de vuilnisbelt is ergerlijker in deze tijd van het "welvarende Vlaanderen".*

*Daarenboven is er in de onmiddellijke nabijheid een afdeling van het internationaal bekende bedrijf Du Parc dat uiteraard vrij regelmatig vreemde bezoekers aldaar ontvangt. Bv. "Hollanders" die dan willens nillens hun neus ophalen voor deze vuilnisbelt en voor wie meteen de Nederlandse T.V. uitzending over dit "Land der Dwazen" (Prof. Van Isacker) nog "geloofwaardiger" is. Deze vuilnisbelt zo vlug mogelijk opruimen – en ook elders hier en daar in de stad – is een dringende taak voor het nieuwe stadsbestuur.<sup>102</sup>*



**Barakken bij de Onze Lieve Vrouwekerk in Mijlbeek, in de nabijheid van een fel bekritiseerde stortplaats.**

Het gebruik van vuilnisbelt als metafoor was geen typisch Vlaams verschijnsel. Niet alleen velden en bossen, straten en pleinen werden als gelegenheidsvuilnisbelt gebruikt, ook de zee kreeg steeds meer afval te slikken en dat gaf aanleiding tot de uitzending door de zender Duitsland 1 van een documentaire die Vuilnisbelt Noordzee heette.<sup>103</sup>

103. *De GAZET VAN AALST*, 05.08.1972, 9.

### **De welvaartstaat en de toename van het huishoudelijk afval: lokale en regionale stortplaatsen**

In 1969 werd de problematiek van het huisvuil in de moderne welvaartstaat belicht in een lokale krant, die erop wees dat inwoners van grote agglomeraties de maatschappij met 1 kg huisvuil per dag en per persoon belastten. Door de gemakkelijkste weg te bewandelen, het storten van het huisvuil op daartoe bestemde terreinen, had de overheid het gezegde *België het lelijkste land ter wereld* kracht bijgezet. Huisvuilnisbelten achtte men *'noch hygiënisch noch esthetisch verantwoord'*. Om de massa te verkleinen, kon ze verbrijzeld en samengeperst worden om daarna 'via de zee' vervoerd te worden (hoge kosten). Een andere aanpak was de verbranding, maar ook verbranding ging met hoge kosten gepaard en bij de verbranding van plastics konden giftige stoffen in de lucht belanden. Een derde methode om de afvalberg te verkleinen was de compostering van organische stoffen. Hoewel het eindproduct in de landbouw kon worden gebruikt, tastten de traagheid van het proces en de beperkte afzetmogelijkheid de winstmogelijkheden aan. Marcel de Bisschop wees erop dat bij een gedeeltelijke compostering van het huisvuil, de waterzuiveringsstations en de huisvuilnisstations niet van elkaar gescheiden mochten worden. In de Kamer van Volksvertegenwoordigers vroeg Louis D'Haeseleer aandacht voor het probleem in de Denderstreek. België bleek het meeste vuilnisbelten te bezitten van alle landen

in West-Europa. Van het huishoudelijk afval werd slechts 10% gecomposteerd, verbrijzeld of verbrand, terwijl dat in Nederland 45% bedroeg, en bovendien was er een supplementaire capaciteit van 18% in aanbouw. D'Haeseleer illustreerde de problematiek aan de hand van de vuilnisbelt in Grotenberge-Zottegem: tijdens de zomer stond de stortplaats in brand, vuile, stinkende rook drong in de huiskamers binnen en de rook was hinderlijk voor het verkeer.<sup>104</sup> Enkele dagen later stopte Grotenberge haar stortactiviteit, maar Zottegem deed dat niet.<sup>105</sup>

De problematiek van de huisvuilinzameling nam na de Tweede Wereldoorlog dimensies aan die een samenwerking tussen de steden en gemeenten noodzakelijk maakte. In 1962 werd met o.a. dat doel de Intercommunale Land van Aalst opgericht. De huisvuilproblematiek werd benaderd vanuit een visie op de ruimtelijke ordening. Uit de Intercommunale ontstonden in 2003 SOLvA (Streekontwikkeling Land van Aalst) en ILvA (Intercommunale Land van Aalst). SOLvA houdt zich met de streekontwikkeling bezig, ILvA met de inzameling en verdere verwerking van afval. ILvA beschikte, bij de hervorming in 2003, over een stortplaats van 32 ha in Vlierzele, waar sinds 2004 – volgens ILvA – alleen nog bedrijfsafval wordt gestort (toestand in 2019). Van het terrein was toen al een deel volgestort: Fase A besloeg een oppervlakte van 3,81 ha waar 295.000 ton werd gestort (volledig benut in 1993), Fase B nam een terrein van 2.87 ha in beslag en was goed voor 231.500 ton (volledig benut in 1993), Fasen I en II waren volledig benut in 2001 en bestonden uit een terrein van 4,58 ha, goed voor 498.300 ton en 4,74 ha waar 567.126 ton werd gestort. Daarna werden ook de fasen III en IVa volledig benut (volgestort in 2005 en 2008), met een totale massa afval van 981.869 ton.<sup>106</sup>

De Aalsterse reinigingsdienst was na de Tweede Wereldoorlog steeds verder moeten uitwijken om een stortplaats te vinden, en toen in 1971 de vuilnisbelt in Vlierzele niet langer gebruikt mocht worden, kwam de gemeente Welle Aalst tegemoet: het welvaartsafval mocht voorlopig in die gemeente worden gedumpt, in afwachting dat Aalst eventueel een nieuw terrein in Denderhoutem mocht gebruiken, eveneens '*ten voorlopige titel*'. De intercommunale gesprekken over de afvalproblematiek zetten kennelijk geen zoden aan de dijk, en dat was niet verwonderlijk, want '*de vuilnisbelten in de streek [hadden] een zeer eigenaardige reuk*'.<sup>107</sup> In 1971 werd er ook op gewezen dat de frisse weiden in de Denderstreek steeds meer ten prooi vielen aan '*ruimtelijke wanordering*'. Consumenten moesten hun consumptieafval toch ergens dumpen, en het gevolg liet zich raden: '*Vuilnisbeltjes zowat overal: Alle politiereglementen, volksopvoeding en wat al meer ten spijt*'. De schrijver had het duidelijk over het resultaat van sluikstorten, en hij somde een reeks plaatsen op waar men voorbeelden van die 'vuilnisbeltjes' kon aantreffen.<sup>108</sup> Het jaar daarna beklemtoonden de VTB en de Wielewaal, o.a. met het oog op een vrijwaring van de Wellemeersen, in een brief aan het Ministerie van Openbare Werken, dat het onverantwoord was waardevolle natuurgebieden te gebruiken om er stortplaatsen van te maken, zelfs niet als dat een tussenschakel was om er later een park van te maken.<sup>109</sup>

In het begin van de jaren 1970 moesten de gemeentebesturen voortdurend op zoek naar nieuwe stortplaatsen, en daarbij werden ze nauwlettend in het oog gehouden door groepen als de Werkgroep Leefmilieu Aalst, de Wielewaal en wijkcomités. Toen er naar gestreefd werd een vuilnisbelt op de grens van Erembodegem en Aalst langer te mogen gebruiken, kwamen de vermelde groepen in actie. De stortplaats bevond zich in het Osbroek – een natuurgebied – en de actiegroepen verwierpen de poging. Een foto die de vuilnisbelt in beeld brengt, toont aan dat er in de onmiddellijke nabijheid van het afval koeien graasden. Er werd aan herinnerd dat Erembodegem huisvuil kon dumpen in Voorde, waar de Intercommunale Land van

104. *DE GAZET VAN AALST*, 13.12.1969, 3.

105. *DE GAZET VAN AALST*, 20.12.1969, 2.

106. Wikipedia Intercommunale Land van Aalst.

107. *DE GAZET VAN AALST*, 09.10.1971, 16.

108. *DE GAZET VAN AALST*, 01.05.1971, 1.

109. *DE GAZET VAN AALST*, 16.12.1972, 2.

Aalst een terrein van 16 ha had aangekocht om er huisvuil te storten, en dat de Raad van Europa 1976 uitgeroepen had als jaar voor de bescherming van vochtige gebieden.<sup>110</sup> Ongeveer twee jaar later kwam de Brusselse firma Froidecoeur, die betrokken was bij de aanleg van de Brusselse metro, afval storten in datzelfde natuurgebied, dat sinds 30 november 1977 beschermd was (KB) en volgens het gewestplan Aalst-Ninove-Geraardsbergen-Zottegem natuurgebied was. De firma maakte gebruik van het terrein met de instemming van een eigenares van een deel van het gebied... met het bekende argument dat het terrein moest verhoogd worden. Het gemeentebestuur verzette zich tegen deze praktijk en eiste het herstel van het terrein in de oorspronkelijke staat.<sup>111</sup> In 1977 besliste de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen dat er geen vuilnisbelt mocht geëxploiteerd worden in het Osbroek en dat de terreinen genivelleerd moesten worden. Daarna moesten er opnieuw bomen worden aangeplant. (*DE VOORPOST*, 11.02.1977, 5).

De stortplaats in Voorde werd in een aantal berichten vermeld als legaal alternatief voor de stortactiviteiten in het Osbroek. Het was onbegrijpelijk dat de gemeente Erembodegem tot 20 vrachtwagens per dag liet storten door een privéfirma uit Denderleeuw die het huisvuil in Erembodegem inzamelde, en industrieel afval uit Erembodegem vervoerde zonder dat ze daar een vergunning voor had. Alles werd in het Osbroek gestort, waar de gemeente gedurende een beperkte periode mocht storten, nl. één jaar vanaf december 1974. Dat het gemeentebestuur die vergunning had aangevraagd, wekt verontwaardiging. De burgemeester van Erembodegem was voorzitter van de Intercommunale Land van Aalst, en wist dat de intercommunale een vergunde stortplaats had in Voorde.<sup>112</sup> Dat de gemeente de voorkeur gaf aan de korte afstand van Erembodegem naar het Osbroek in Aalst kan alleen door besparingsoverwegingen worden verklaard. Besparingen droegen bij tot een lagere gemeentelijke belastingvoet. Toch waren niet alle inwoners van Erembodegem met die werkwijze tevreden. De stortplaats in Voorde lokte ook reacties uit, en die waren soms ironisch of ludiek. Een 'wandelaar' beschreef hoe hij langs een terrein liep dat met kippengaas omheind was. Het was geen rampgebied of concentratiekamp, maar de wandelaar moest een gasmasker dragen. Tot zijn verwondering vernam hij dat het om de stortplaats van Voorde ging.<sup>113</sup>

Hoewel het storten van huisafval in de natuur – zonder verdere verwerking – strijdig was met nieuwe inzichten kreeg de gemeente Meldert in 1976 van de Bestendige Deputatie de toelating om een vuilnisbelt te exploiteren op het Mochteveld.<sup>114</sup> Dat soort beslissingen maakte het ook mogelijk eventueel afval te dumpen dat niet op het terrein thuishoorde, en vuilnisbelten hadden per definitie neveneffecten, zoals blijkt uit de klacht van de Meldertse landbouwer Jozef de Vis, die te maken kreeg met een massale aanval van ratten en de daarmee samenhangende schade aan zijn akkergewassen, meer specifiek maïs.<sup>115</sup> Het rattenprobleem was gekend en dwong de gemeente in 1974 47.000 frank schadevergoeding uit te keren aan vier getroffen landbouwers.<sup>116</sup> In dezelfde gemeente werd het Kravaalbos vaak als illegale vuilnisbelt gebruikt, een praktijk die moeilijk onder controle te krijgen was. De buurgemeente Baarddegem had haar stortplaats reeds op 1 januari 1976 gesloten, maar dat betekende niet dat het huisvuil op een moderne manier werd verwerkt: het werd naar een vuilnisbelt in Wieze gebracht.<sup>117</sup>

110. *DE VOORPOST*, 11.06.1976, 1, 5; 22.10.1976, 1; 15.07.1977, 10.

111. *DE VOORPOST*, 07.04.1978, 4.

112. *DE VOORPOST*, 26.11.1976, 1-2.

113. *'T KLOKZIJÉL*, juli 1980, 8.

114. *DE VOORPOST*, 13.02.1976, 14.

115. *DE VOORPOST*, 24.07.1977, 8.

116. *DE VOORPOST*, 15.11.1974, 11.

117. *DE VOORPOST*, 22.10.1976, 13.

Het was ongetwijfeld nuttig dat het stadsbestuur van Aalst in 1975 de inwoners aan het politiereglement 'betreffende het storten van vuil' herinnerde:

*Artikel 1: Het is verboden vuilnis en alle andere soorten afval te storten en achter te laten op het grondgebied van de gemeente behalve op de wettelijk daarvoor gereserveerde plaatsen.*

*Artikel 2: De voorwerpen of goederen die bij inbreuk op artikel 1 geworpen, gestort of achtergelaten worden kunnen door de gemeentediensten op kosten van de overtreders weggehaald worden.*

*Artikel 3: Benevens de leden van de plaatselijke politie en van de rijkswacht zijn ook de agenten en aangestelden van het Bestuur van Waters en Bossen gemachtigd om de overtredingen op te sporten en in processen-verbaal vast te stellen.*

*Artikel 4: De inbreuken op dit regelement worden gestraft met politiestraffen, voor zover door wetten, algemene of provinciale verordeningen, die op het stuk zouden bestaan, geen andere straffen voorzien zijn.*

*Artikel 5: De verordening zal bekend gemaakt worden zoals voorgeschreven door artikel 102 van de gemeentewet.*

*Artikel 6: Een eensluidend afschrift van huidige verordening zal, in drievoud en voor kennisgeving aan de Bestendige Deputatie overgemaakt worden, aan de Gouverneur, alsmede aan de griffies van het vrederecht van het kanton en van de rechtbank van eerste aanleg.<sup>118</sup>*

118. *DE VOORPOST*, 13.06.1975, 11.

119. *DE GAZET VAN AALST*, 13 en 20.01.1973, 3; *DE VOORPOST*, 18.04.1975, 4.

120. *DE GAZET VAN AALST*, 16.09.1972, 16.

121. *DE VOORPOST*, 04.02.1977, 1-2.

122. *DE GAZET VAN AALST*, 11.05.1974, 1.

123. *DE VOORPOST*, 08.12.1978, 16.

In de jaren 1970 en 1980 was het zoeken naar nieuwe stortplaatsen een vaak voorkomende oefening, en illegale stortplaatsen veroorzaakten tal van bijkomende problemen. Waterrijke natuurgebieden waren vaak uitverkoren uitwijkgebieden, en er moest veel geprotesteerd worden om de uitvoering van de plannen te voorkomen. In de jaren 1970 wilde men de Wellemeersen (ongeveer 20 ha) gebruiken als stortplaats,<sup>119</sup> maar de intercommunale gaf te kennen dat ze naar een alternatief zocht. In het artikel *De huisvuilverwerking in de streek* wees een wetenschappelijk medewerker van het laboratorium voor ecologie van de Universiteit Gent erop dat storten in de Wellemeersen ecologisch onverantwoord was.<sup>120</sup> Er werden vanuit een ecologische en stedenbouwkundige invalshoek toch enkele belangrijke beslissingen genomen: de vuilnisbelt in het Osbroek, bereikbaar via de Parklaan, en het terrein dat via de Kasteelstraat toegankelijk was, werden beide definitief gesloten. Tegelijkertijd werd onderzocht of ook het vuilnisstort in Meldert snel dicht kon gaan. Er waren, helaas nog altijd sluikstorters die hun afval nabij het sportterrein in het Osbroek stortten.<sup>121</sup> Een andere plaats die in de jaren 1970 werd ontsierd was een illegale stortplaats in de omgeving van de Regelsbruggestraat en de Marktweg. Op die manier werd een groenzone verpest: er was niet alleen geurhinder, er leefde ook veel ongedierte, en er was overstromingsgevaar door het afval een goede afwatering langs de Siesegembeek in gevaar bracht. De stad maande de eigenaar aan om het terrein in zijn oorspronkelijke toestand te herstellen. Bij niet-naleving van het bevelschrift zou een vervolging worden ingesteld op basis van de wet van 26 maart 1971.<sup>122</sup> De wet van 26 maart 1971 had de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging op het oog, en ze verbood vaste stoffen of vloeistoffen te deponeren op een plaats vanwaar ze door een natuurlijk verschijnsel naar de wateren van het openbaar hydrografisch net konden stromen.

Merkwaardig is, alleszins in de context van voortschrijdend inzicht, dat men er op rekende dat de vuilnisbelt in Vlierzele nog gedurende enkele tientallen jaren gebruikt zou kunnen worden. Storten was goedkoper dan verbranden en composteren, en men ging ervan uit dat daardoor de belastingdruk in het arrondissement Aalst gevoelig lager kon blijven dan bij de toepassing van een meer milieuvriendelijke verwerking.<sup>123</sup> Zoals bedrijfsleiders hadden (en hebben) politici vaak de neiging geen rekening te houden met indirecte kosten die op een later tijdstip worden verrekend – het blijft

immers altijd de vraag wie de indirecte kosten uiteindelijk echt zal betalen. In 1981 werd erop gewezen dat al het grof huisvuil naar de *gecontroleerde* vuilnisbelt in Vlierzele werd gebracht.<sup>124</sup> Een jaar later betreunde de schepen van leefmilieu dat het huisvuil nog altijd op een open vuilnisbelt werd gestort.<sup>125</sup>

Het terrein in Vlierzele was uiteraard geen mirakeloplossing: dagelijks werden er 35 vrachtwagens huisvuil gestort, en dat betekende dat er jaarlijks ongeveer 1,5 ha vol werd gestort. Men zou het terrein nog vier jaar kunnen gebruiken, maar dan moest er eerst zand uitgegraven worden. In de eerste helft van de jaren 1980 was dat niet vanzelfsprekend, want door de crisis in de bouwrijverheid was de vraag naar zand eerder beperkt. Een meevaller was dat in de afvalmassa biogas werd gevormd, die men eventueel zou kunnen opvangen en verkopen als goedkope energie. Bij verdere gisting werd de productie op 300 miljoen m<sup>3</sup> geschat, gespreid over verschillende jaren. De exploitatie van het gas vereiste echter investeringen en de verkoop van gas was gereguleerd. Intussen kon het gas ontploffingen veroorzaken en het had ook andere minder positieve eigenschappen.<sup>126</sup> Acht jaar later hoopte de Intercommunale Land van Aalst dat ze een nieuwe vergunning voor de uitbating van de stortplaats in Vlierzele zou krijgen. Zoals in Burst - zie verder - waren er in Vlierzele problemen met het drainagewater, maar er was een oplossing bedacht in de vorm van een ondoordringbare laag plasticfolie en drainagebuizen waarmee het water kon worden weggepompt. Dat was een verbetering in vergelijking met de vroegere praktijk waarbij het afvloeiend water in de grondlagen kon doordringen.<sup>127</sup> In Erpe-Mere, de gemeente die het dichtst bij de stortplaatsen van Vlierzele en Burst lagen, benadrukte de lokale actiegroep leefmilieu in 1984 dat recyclage meer dan ooit wenselijk was, en men moest er alles aan doen om te vermijden dat batterijen, kroonkurken en krantenpapier op de gewone vuilnisbelt belandden.<sup>128</sup> Twee jaar later werd in Ninove een containerpark in gebruik genomen om de afvalstromen te scheiden en recyclage in de hand te werken.<sup>129</sup>

Kleiputten van oude steenbakkerijen werden als geschikte stortplaats beschouwd, en na Vlierzele was Burst aan de beurt. De kleiputten van de firma Danckaert werden vergund als stortplaats klasse 2: er mocht industrieel afval, en in noodsituaties ook huishoudelijk afval worden gestort. Huisvuil lokte volgens de journalist die over de problematiek in Burst berichtte meestal weinig protest uit, maar met industrieel afval was dat minder het geval. Omwonenden vreesden vooral het dumpen van giftig afval, en er werd in Burst geklaagd over vergiftigd grondwater. Het terrein was 3 ha groot en had een capaciteit van ongeveer 570.000 m<sup>3</sup>. Het bedrijf beschikte over een vergunning tot 30 oktober 1992, maar voor die einddatum werd bereikt, waren er herhaaldelijk klachten en inspecties, en de Bestendige Deputatie zag zich verplicht meermaals de voorwaarden te wijzigen. Een belangrijk maatregel betrof de opvang van het drainagevocht. Men wilde vermijden dat het grondwater zou worden aangetast, maar omwonenden bleven toch bezorgd over de effecten van de stortactiviteiten, omdat men moeilijk de doeltreffendheid van de door firma genomen maatregelen kon nagaan.<sup>130</sup> In 1991 werd een protestmars georganiseerd tegen de stortplaats.<sup>131</sup> Het vergunningsbeleid aan de ene kant, en vooral de praktijk van de exploitant aan de andere kant bleven de gemoederen beroeren.<sup>132</sup> Op dat ogenblik herinnerden velen zich wellicht nog de problemen in het Nederlandse Lekkerkerk, waar in 1980 een zeer zware grondvervuiling werd vastgesteld in een nieuwbouwwijk. De hele omgeving moest gesaneerd worden, en de operatie kostte 188 miljoen gulden of 85,5 miljoen euro. Pas in januari 2008 werd een schikking getroffen tussen de gemeente Lekkerkerk en de firma's die de grondvervuiling hadden veroorzaakt.

- 124. *DE VOORPOST*, 11.12.1981, 4.
- 125. *NIEUWE GAZET VAN AALST*, 13.08.1982, 4.
- 126. *DE VOORPOST*, 05.10.1984, 7.
- 127. *DE VOORPOST*, 27.11.1992, 3.
- 128. *DE VOORPOST*, 30.11.1984, 7.
- 129. 't *KLOKZJIEL*, juli-augustus, 1986, 11.
- 130. *DE VOORPOST*, 11.08.1989, 5.
- 131. *DE VOORPOST*, 11.09.1991, 3.
- 132. *DE VOORPOST*, 30.08.1991, 1; 24.01.1992, 8.

Dichter bij huis en bij de dag waarop een protestmars werd georganiseerd, werden ook de problemen van de stortplaats in Mellery, in de omgeving van Villers-la-Ville, aan de grote klok gehangen. Daar was ongeveer één miljoen kubieke meter industrieel afval gestort, waarvan een deel toxisch was.<sup>133</sup> In 1990 werd de stortplaats gesloten en er werd begonnen met de nodige saneringswerken, zoals de ontgassing van de stortlagen en het filteren van de freatische waterlaag.<sup>134</sup> Op 27 april 1994 werd door het Waals Gewest een besluit uitgevaardigd dat de overtreders verplichtte 125 miljoen frank te storten als waarborg voor de werken. In 2015 stond de stortplaats nog altijd onder toezicht en was de sanering nog niet voltooid.<sup>135</sup> Aan het einde van de jaren 1980 waren er ook heel wat problemen met de stortplaats in Mont-Saint-Guibert, die al sinds 1920 in gebruik was. Er werd vooral gevreesd voor contaminatie van het grondwater, en na de eerste klachten begon een juridisch steekspel. Ongeveer tien jaar nadat de problemen in Mellery kordaat werden aangepakt, werden ook problemen gesignaleerd in Vloesberg (Flobecq), en daar weigerde de eigenaar van de stortplaats, Marcel Fort, in het gelid te lopen: hij dreigde er zelfs mee de toegang tot het Pottelbergbos of D'Hoppebos af te sluiten. Tien jaar later werd de stadsingenieur van Geraardsbergen en een aantal afvalbedrijven veroordeeld voor illegale stortactiviteiten. Dat de inwoners van Burst op hun hoede waren is, binnen een ruimere context, een legitieme houding. Het saneren van vervuilde terreinen is immers een zeer dure operatie, zoals o.a. blijkt uit de erfenis van Carcoke in Zwankendamme (Zeebrugge). Nadat de fabriek in 1996 de deuren had gesloten, bleef er een van de zwaarst vervuilde terreinen van België over. Het terrein van 14 hectaren moest in 2010 gesaneerd zijn, en de operatie zou meer dan 45 miljoen euro kosten.<sup>136</sup> Ongeveer drie jaar na de berichten over de ongerustheid in Burst, waren de firma Danckaert en de stortactiviteiten opnieuw in het nieuws. De Bestendige Deputatie had de intentie om een vergunning toe te kennen voor de uitbating van een vierde put door dezelfde firma. Uit het milieurapport dat bij de aanvraag hoorde, werden verhoogde concentraties cadmium en lood vastgesteld, en de belofte van de firma dat ze de verontreinigde sites zou saneren als ze een vierde stortterrein van 7,3 ha mocht uitbaten werd gewantrouwd. De inwoners stelden terecht dat een uitbater de saneringsoperatie bij voorbaat moet voorzien, en deze niet mag gebruiken om de gemeenschap te chanteren. De actiegroep richtte zich tot de Minister van Leefmilieu om de vergunning te vernietigen.<sup>137</sup> Het was niet logisch dat men eventueel giftig industrieel afval in grote hoeveelheden zou storten op een open terrein op het ogenblik dat de huishoudens hun *klein gevaarlijk afval* in *milieuboxen* moesten bewaren om het op een gepaste manier te laten recycleren. In het najaar verdeelde de stad Aalst 30.500 milieuboxen.<sup>138</sup>

Tijdens het laatste kwart van de twintigste eeuw werd de afvalstroom steeds groter en het werd moeilijker om nog een plaats te vinden voor de vele vrachten. In 1987 meldde de *Intercommunale Land van Aalst* dat in haar werkgebied – Aalst, Ninove, Geraardsbergen en Zottegem jaarlijks ongeveer 8.550 ladingen werd ingezameld door de gemeentebesturen en 5.400 ladingen door privéfirma's. De ladingen die de private sector moest dumpen, bestond vooral uit industrieel afval en vertegenwoordigde ongeveer een half miljoen kg per week. In de zomer werd aan de private vuilnisinzamelaars medegedeeld dat ze hun afval niet meer mochten aanbieden in Vlierzele en Voorde, waardoor op korte termijn een groot probleem ontstond. Zelf een half miljoen kg afval per week opslaan in eigen containers was niet lang vol te houden.<sup>139</sup> De problemen die al in 1968 in *De Gazet van Aalst* werden voorspeld, grepen de beleidsmakers bij de keel, nog voor het jaar 2000 was bereikt. In een artikel waarin de goedkeuring van het ontwerp van afvaldecreet door de Vlaamse deelregering werd voorgesteld – de inzameling van afval, met uitzondering

133. Le scandale des décharges industrielles, <http://www.astrosurf.com/luxorion/decharges-industrielles.htm>. Het ging om een hoeveelheid van meer dan 500.000 ton afval. 'Afalbaronnen Mellery vrijuit na verjaring', *HET NIEUWSBLAD*, 01.07.2003.

134. Freatisch grondwater is *grondwater* waarin de waterdruk alleen afhangt van de hoogte van de waterkolom. Freatisch grondwater is het tegenovergestelde van een *artesische bron*, waarin een overdruk heerst omdat het grondwater aan de bovenzijde wordt afgesloten door een ondoorlatende laag. Freatisch water kan aan de onderzijde wel zijn begrensd door een slecht doorlatende bodemlaag zoals klei, het water staat zelf in relatief goed-doorlatende grond. Het eerste grondwater dat men tegenkomt wanneer men gaat graven, is normaal gesproken freatisch.

135. BRICHARD, D. & C. POLLAIN *La décharge de Mellery: 25 ans déjà*. <https://www.rtb.be/info/regions/brabant-wallon>, 2002.

136. ANONIEM *Milieuvriendelijk consumeren. 10 producten kritisch bekeken*. Mechelen, Ovam, 2002, 2.

137. *DE VOORPOST*, 13.03.1992, 5.

138. *DE VOORPOST*, 04.09.1992, 1.

139. *DE VOORPOST*, 21.08.1987, 1.



van huishoudelijk afval, moest voortaan verplicht aan de afvaldatabank worden gesignaleerd – verwees de schrijver naar de groeiende afvalstroom met de woorden ‘we stikken in ons afval.’<sup>140</sup>

## Een bondige conclusie

Stortplaatsen prikkelden niet alleen de visuele waarneming, maar vooral de reukzin: geuroverlast (stank) speelde een grote rol in het protest en het debat. Het lijkt erop dat nu en dan de verouderde opvattingen over schadelijke miasma – uitwasemingen die ziekten verspreidden – de kop op stak. Dat de reukzin zo belangrijk was, heeft te maken met onze sensorische mogelijkheden. Phillips-Kay Shuttleworth benadrukte dat al in 1832 in zijn studie van de arbeidsvoorwaarden en de werk- en woonomgeving in Manchester, een stad die in de negentiende eeuw als ‘Cottonopolis’ bekend stond: ‘*The sensorium of the animal structure, to which converge the sensibilities of each organ, is endowed with a consciousness of every change in the sensations to which each member is liable; and few diseases are so subtle as to escape its delicate perceptive power.*’<sup>141</sup> De auteur vond het jammer dat de samenleving niet dezelfde zintuiglijke alarmsystemen bezat. De Belgische artsen Mareska en Heyman deden al in 1845 gelijkaardige vaststellingen.<sup>142</sup> Het historisch overzicht van de klachten over de stortplaatsen in Aalst en omgeving toont aan dat de wetenschappelijke inzichten en prognoses te lang werden genegeerd.

140. *DE VOORPOST*, 10.04.1981, 7.

141. PHILLIPS-KAY SHUTTLEWORTH, J. *The moral and physical condition of the working classes in the cotton manufacture in Manchester*. London: James Ridgeway, 1832, 3.

142. MARESKA, J. & J. HEYMAN *Enquête sur le travail et la condition physique et morale des ouvriers employés dans les manufactures de coton à Gand*. Gand: Imprimerie de F. et E. Gyselynck, 1845.



Brussel. Société des Bollandistes. Ms. Boll. 1



# Kaartboek van Dilbeek (1633)

## vervolledigt het werk van landmeter Philips de Dijn voor de abdij van Vorst

Georges Vande Winkel

In de tijdsspanne 1934-1937 publiceert Paul Lindemans in *Eigen Schoon en De Brabander* een artikelenreeks over de hoven van de abdij van Vorst (bij Brussel). In 2018 publiceren wij ons jubileumnummer over cartograaf, landmeter en mathematicus Philips de Dijn (+ Aspelare 1665). In de eerste helft van de zeventiende eeuw was De Dijn dé landmeter van het kerkelijk goed in de Denderstreek en West-Brabant. In die publicatie ook een bijdrage over de kaartboeken van Philips de Dijn voor de abdij van Vorst (1629-1638).<sup>1</sup> Het hof te Linthout (Schaarbeek) en een vijftal andere vóór de zeventiende eeuw verdwenen hoven laten wij hier uiteraard buiten beschouwing, maar als wij achteraf de lijst van de door Lindemans behandelde hoven vergelijken met de door ons behandelde kaartboeken dan had ons een merkwaardig hiaat moeten opvallen: voor het hof te Dilbeek is er in het Rijksarchief te Brussel geen legger noch een bijkomende kaart bewaard.

Dit had ‘einde verhaal’ kunnen zijn, maar in oktober 2019 bevroegt men mij over het bestaan van een kaartboek voor Dilbeek van de abdij Vorst, ooit (in de jaren 1950) in de collectie bij de Société des Bollandistes in Brussel, maar intussen zoekgeraakt ...<sup>2</sup> Het hele verhaal deden wij elders al uit de doeken.<sup>3</sup> Hier enkel de hoofdmomenten van het zoekproces. Bij het afronden van zijn humaniora maakt Marcel Leys (Dilbeek) als eindwerk een historische studie van zijn woonplaats en krijgt via via daarvoor een kaartboek van Dilbeek uit de collectie van de Bollandisten mee naar huis. Andere tijden, andere zeden ... Leys kan een zwart-witfoto van de kaart nemen en enkele kleurdia's van kaart en bijhorende legger én bewaart dit materiaal keurig gedurende bijna zeven decennia. Voldoende materiaal om ons toe te laten het kaartboek 1633 te dateren en het als een product van Philips de Dijn te herkennen.

Schaduwzijde aan dit hele verhaal: het kaartboek is spoorloos, de Bollandisten vinden het niet meer terug ... In ons artikel voor *Eigen Schoon en De Brabander* (redactie afgesloten einde juni 2020) moeten wij nog schrijven dat wij het raden hebben naar de oorsprong van dit verhaal over het verdwenen kaartboek. Intussen weten wij wel waarom deze stadslegende zich verspreidde, een stadslegende die gelukkig onwaar zou blijken. Wanneer Marc Carnier (Rijksarchief Leuven) in september 2017 op basis van de informatie van Marcel Leys inlichtingen vraagt bij de Bollandisten krijgt hij de ontmoedigende boodschap “Je suis assez sceptique quant à la chance de retrouver cette carte.”<sup>4</sup> Wanneer wij ons na een zoektocht langs Algemeen Rijksarchief en KBR (Koninklijke Bibliotheek Brussel) eigenlijk ten einde raad met net dezelfde info tot de Bollandisten wenden, krijgen wij nog dezelfde avond de geruststellende mededeling

1. VANDE WINKEL Georges, *Philips de Dijn en de benedictijnenabdij van Vorst (Brussel) : kaartboeken 1629-1638*, - *Het Land van Aalst*, 70, 2018, (4), p. 55-74.

2. Enige toelichting bij het genootschap van de Bollandisten op <https://www.bollandistes.org/history/> (geconsulteerd op 7 oktober 2020).

3. Zie daarvoor: VANDE WINKEL Georges, *Het kaartboek van landmeter Philips de Dijn met de bezittingen van de abdij van Vorst in Dilbeek (1633)*, - *Eigen Schoon en De Brabander*, 103, 2020, (3), p. 249-251. Verder in die bijdrage (p. 252-267) ook de volledige beschrijving van het kaartboek.

4. Mail Marc Carnier aan auteur dd. 20 september 2020 met in bijlage mails van september 2017.

van Robert Godding, directeur van de Société des Bollandistes: “We have that book indeed: it is Ms. Boll. 1”.<sup>5</sup> Waarmee andermaal bewezen is dat het ontmoeten van the right person, at the right time, in the right place een wereld van verschil kan maken.

5. Mail van Robert Godding s.j. dd. 11 december 2019.

6. VANDE WINKEL Georges, *Philips de Dijn en de benedictinessenabdij van Vorst (...)*, p. 55-74. Tenzij anders aangegeven, komen alle vergelijkingen met de toen bestudeerde kaartboeken uit dit artikel.

7. *Boursière* Marie de Taye wordt op 10 december 1608 verkozen als vijftiengste abdis van Vorst. Op 25 januari 1609 wordt zij gewijd en zij zal in functie blijven tot haar dood op 28 juli 1637: Despy-Meyer A., *Abbaye de Forest, - Monasticon belge. 4/1*, Luik, 1964, 210.

## Uiterlijke beschrijving van het kaartboek

Wij gaven al aan dat een eerste blik op het beeldmateriaal uit de jaren 1950 ons overtuigde dat de kaart een werkstuk was van Philips de Dijn. Materieel en inhoudelijk onderzoek van legger en kaart tonen aan dat het kaartboek van Dilbeek thuishoort in de reeks kaartboeken van de abdij van Vorst, uitgevoerd door Philips de Dijn in de periode 1629-1638. Het uiterlijk van het kaartboek bevestigt dit alvast. De band is een wit perkamenten band op kartonnen platten van 50,5 op 30 cm. De andere vier bewaarde kaartboeken variëren in hoogte van 45 tot 50 cm op een breedte van ca. 30 cm.<sup>6</sup> Op het voorplat Dilbecke, een identificatie die op het achterplat wordt herhaald onder de vorm Dielbeeke. Het eigenlijke boekblok bestaat uit 15 niet genummerde, papieren folia. Alleen de folia 4r tot 11r zijn beschreven. Tussen de folia 2v en 3r is de perkamenten kaart ingebonden. Deze kaart meet 60,5 à 61 cm op 68,5 à 70 cm, maar is aan de rechterkant en aan de onderzijde ingeplooid over een breedte van 11,5 cm zodat zij – ingeplooid – perfect past binnen het boekblok.

## Inhoud van de legger

De legger start pas op folio 4r en wel met de gebruikelijke proloog: “Gekarteert worden hier de Partijen van landen, weyden, beempden ende bosschen ghelegghen te Dielbecke toebehoorende het Clooster van Vorst [...]”. Vervolgens identificeert de opsteller zich als Philips de Dijn, gezworen landmeter en mathematicus in Brabant. Hij werkt “ten versoecke ende bevel vande Eerw. Vrouwe vrouwe Marie de Taije<sup>7</sup> Abdisse des voors. Cloosters van Vorst” en wordt betaald “door vrouwe Marie de Croij boursiere”. Dit alles speelt zich af in het jaar 1633. De Dijn besluit de proloog met de mededeling dat alles is “ghemeten met de roede van 16 voeten eenen sool maete van Dielbecke”.

Eerst aan bod komt het Hof te Dilbeek, het exploitatiecentrum van de abdijsgoederen in Dilbeek: “Eerst gemeeten het hof te Dielbecke”. Vanuit dit hof worden de centraal gelegen percelen uitgebaat. Voor alle 28 percelen worden volgende elementen weergegeven: een unieke identificatie met nummer of letter, verwijzend naar de bijhorende kaart; een omschrijving van de ligging en het gebruik als akker, weide, bos, ...; een opsomming van de aangelanden of belendende percelen; de oppervlakte. De legger eindigt met de gebruikelijke formule waarbij gezworen landmeter Philips De Dijn “in teecken der waarheyt van alle tgone voorseijt” met een sierlijke handtekening ondertekent “den .. september 1633”.

## Beschrijving van de kaart

De perkamenten kaart van 60,5 à 61 cm op 68,5 à 70 cm is ingebonden tussen de folia 2v en 3r. Deze kaart vormt de cartografische neerslag van de legger en vertoont een aantal kenmerken die wij ook terugvinden bij de andere kaarten van Philips de Dijn voor de abdij van Vorst. Rondom de kaart een rand van bladgoud. Rechtsboven

het wapenschild van de abdij: op een veld van zilver drie bomen waarvan de stammen door een kroon worden samengehouden. Het schild en de bijhorende spreuk “Forestum coronat” (Vorst/Het woud omkranst) verwijzen naar een vorst als gekroonde monarch, maar alluderen ook op fore(e)st, het Middelnederlandse woord voor woud of bos. Linksboven het wapenschild van abdis Marie de Taye. Als telg uit een Wemmels geslacht draagt zij het familiewapen, een kruis van keel op een veld van goud met in de rechterbovenhoek een merlet van sabel. Een merlet is een heraldisch wapendier waarvan de naam is afgeleid van merlette (Frans voor een vrouwelijke merel). Het is een gestileerde vogel zonder snavel of zonder poten. Vaak is het familiewapen vergezeld van De Tayes spreuk Martyrium tranquillum (Stil martelaarschap).

Twee andere cartouches krijgen een wisselende plaats al naar gelang het kaartbeeld. Op de kaart van Dilbeek prijkt rechtsonder de schaalstok van 50 roeden met in een cartouche de precisering: “Dese deelinghe hout inne vyftich roeden elcke roede van 16 voeten eene sool den voet van Brussel is om dese quaerte te meten 1633”. In de proloog van de legger en bij de legger en kaart van de Sint-Wivina-abdij van Groot-Bijgaarden zal De Dijn het met een gelijkaardige omschrijving hebben over de “Dilbeekse mate”. In een tweede cartouche links onder geeft De Dijn aan dat hij als “gesworen landmeter ende mathematicus by de aertshertogen wijlent geadmitteert”<sup>8</sup> de goederen van de abdij van Vorst binnen Dilbeek heeft “gemeten ende gequaerteert”. Dit gebeurde in opdracht van abdis Marie de Taye. Deze verklaring signeert en dateert hij nog maar eens anno 1633.

Op de kaart zijn een vijftal grotere, architectonische elementen weergegeven: centraal het (neer)hof te Dilbeek (momenteel een Jeugd- en Gezinsboerderij van de Vlaamse gemeenschap<sup>9</sup>); de parochiekerken van Dilbeek en Itterbeek; twee kastelen, op de kaart aangeduid met de eigenaarsvermeldingen “Leyters Oeyenbrugghe” en “S[ieu]r Clarisse”. Het eerste vormt eigenlijk het bij het neerhof horende hooghof, in de zestiende eeuw eigendom van de familie de Laistre /de Le(i)stre en later van de familie Oyenbrugge, tot in de zeventiende eeuw leenhouders van het gelijknamige leengoed en hof in Grimbergen. Dit goed, in latere tijden bekend als “le Petit Château” of “Klein Kasteel” is volledig verdwenen. Sieur Clarisse is in 1608-1652 dan weer kortstondig eigenaar van het ‘groot kasteel’. Dit wordt afgebroken in het derde kwart van de negentiende eeuw. Enkel de zogenaamde Sint-Alenatoren wordt bewaard als een folly in het park van het huidige kasteel van Dilbeek.<sup>10</sup>

## Besluit

Wanneer Het Land van Aalst einde 2018 met een jubileumuitgave over Philips de Dijn zijn vijftigste jaargang afsluit, schrijven wij over de kaartboeken van de abdij van Vorst (Brussel): “Qua uitgestrektheid van het behandelde gebied en wat betreft de neerslag van het geleverde werk vormen de kaartboeken en kaarten van de abdij van Vorst [...] de omvangrijkste opdracht binnen het hele werk van Philips de Dijn. [...] Zijn opmetingen en cartografische verwerking situeren zich van 1629 tot 1638 en vinden hun weerslag op zo een 116 foliobladzijden verdeeld over 4 volumes en waarschijnlijk ging een vijfde volume verloren. De som van de behandelde percelen komt op 612.” Samenvattend spraken wij toen over “een ontzaglijk werk”, maar met het kaartboek van Dilbeek blijkt de verzameling kaartboeken van Vorst nóg uitgebreider te zijn.

<sup>8</sup>. Albrecht en Isabella overleden respectievelijk op 13 juli 1621 en 1 december 1633. Na het overlijden van haar echtgenoot was Isabella enkel nog landvoogdes.

<sup>9</sup>. Meer gegevens op Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Neerhof (online: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38962>, geconsulteerd op 7 oktober 2020).

<sup>10</sup>. Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Sint-Alenatoren (online: <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38938>, geconsulteerd op 7 oktober 2020).

Tegelijkertijd vult het Dilbeekse kaartboek ook een hiaat in binnen het oeuvre van De Dijn. Zijn kartering van de bezittingen van Vorst binnen het Land van Aalst (1629), in Galmaarden-Waarbeke-Tollebeek-Vollezele (1630), Waterloo-Zaventem-Watermaal-Bosvoorde (1632) en Bollebeek en omgeving (1632) werd blijkbaar pas in 1636-1638 gevolgd door het afsluitende orgelpunt, het kaartboek van Vorst zelf en Anderlecht. Het kaartboek van Dilbeek (1633) vormt een aannemelijke invulling voor het hiaat van de jaren 1633-1635.

Het overgrote deel van De Dijns kaarten is al ingescand door het Algemeen Rijksarchief. Tot onze grote tevredenheid wil Marc Carnier (Rijksarchief Leuven) zich inzetten om ook de kaart van Dilbeek in te scannen. Op termijn kan zo via Cartesius een enorme bron voor regionaal en lokaal onderzoek ter beschikking komen. De invalshoeken van waaruit de kaarten en bijhorende leggers kunnen bestudeerd worden zijn legio: landbouw in al zijn aspecten, architectuur, klederdracht, landschapsstudie, ... en deze lijst is allesbehalve exhaustief.

# Het neogotische oeuvre van decoratieschilder Remi Goethals

## Een aanvulling

Pieterjan De Coninck

Na de publicatie van mijn artikel over *het neogotische oeuvre van decoratieschilder Remi Goethals* werd ik gecontacteerd door Paul Temmerman.<sup>1</sup> Het interieur van zijn woning werd in 1908 gedecoreerd door 'Atelier de peintures et decoration Remi Goethals'.<sup>2</sup> Het grootste deel van deze schilderijen verdween in de loop der jaren, maar op het plafond van een salon en op twee in onbruik geraakte deuren, zijn nog steeds een aantal decoraties zichtbaar. Bijzonder is ook dat de originele factuur uit 1908 bewaard bleef.

### Burgerlijke schilderijen

In het besluit van mijn artikel stelde ik dat de burgerlijke (muur)schilderkunst van Remi Goethals nog een blinde vlek was.<sup>3</sup> Het is echter niet evident om hier verandering in te brengen. Een groot deel van Goethals' schilderijen verdween in de loop van de 20<sup>ste</sup> eeuw. Ze werden bijvoorbeeld overschilderd tijdens onderhouds- en opfrissingswerken of toen interieurs werden aangepast aan een gewijzigde smaak en tijdsgeslacht. Historische interieurs zijn op dit vlak kwetsbaarder dan exterieurs.<sup>4</sup>

Een aantal verdwenen kerkelijke schilderijen van Goethals zijn gedocumenteerd (bv. via foto's, ansichtkaarten, inventarissen...), maar voor de burgerlijke schilderijen in privé-interieurs is dit niet het geval. Ook het bronnenmateriaal met betrekking tot burgerlijke schilderijen is veel schaarser. Schilderingen in religieuze gebouwen lieten vaak sporen na in de archieven van parochies, kerkbesturen, religieuze gemeenschappen of subsidiërende overheden. Voor burgerlijke schilderijen in privéwoningen is dit vrijwel nooit het geval. Dankzij Paul Temmerman en zijn zoon Frank kennen we nu toch minstens één voorbeeld van burgerlijke schilderijen in een privé-interieur van de hand van (de ateliermedewerkers van) Remi Goethals.



Beschilderde deuren  
Fotograaf: Frank Temmerman

### Herenwoning in Kerksken

In 1908 schilderden Serafien, August en Paul, drie werknemers van 'Atelier de peintures et decoration Remi Goethals', het interieur van de herenwoning van het echtpaar De Sadeleer – Van Londersele in de Driehoekstraat in Kerksken.<sup>5</sup> Ze decoreerden onder andere de eetkamer, het salon, het kabinet, de vestibule, de trap, de traphal en de slaapkamers. Volgens de factuur kon men een beroep doen op Remi Goethals en zijn

1. P. De Coninck, Het neogotische oeuvre van decoratieschilder Remi Goethals – 'Schilderingen in alle slach'. In: Het Land van Aalst, jaargang 72, nummer 2, p. 73-91.

2. Privéarchief van Paul Temmerman, factuur van Atelier Remi Goethals, 20 augustus 1908.

3. P. De Coninck, Het neogotische oeuvre van decoratieschilder Remi Goethals – 'Schilderingen in alle slach'. In: Het Land van Aalst, jaargang 72, nummer 2, p. 91.

4. W. van Leeuwen en R. van de Weijer, De "fortune critique" van het binnenhuis. Het negentiende-eeuwse interieur tussen behoud en herbestemming, p. 77-78. In: A. Bergmans, J. De Maeyer, et. al., Neostijlen in de negentiende eeuw. Zorg geboden?, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2002, p. 77-99.

5. De familienamen van deze medewerkers zijn helaas onbekend.

6. Privéarchief van Paul Temmerman, factuur van Atelier Remi Goethals, 20 augustus 1908.

7. Zinkwit (zinkoxide) is een lichttransparant pigment dat gebruikt wordt in verf.

8. Mixtion is een hechtmiddel dat gebruikt wordt bij het vergulden. Dankzij mixtion hecht het bladgoud zich vast aan het te vergulden oppervlak.

9. Essence (terpentijn) is een oplosmiddel dat gebruikt wordt om verf te verdunnen.

10. Privéarchief van Paul Temmerman, factuur van Atelier Remi Goethals, 20 augustus 1908.

Decoratie op het plafond van het salon  
Fotograaf: Frank Temmerman





medewerkers voor burgerlijke en religieuze schilderijen: *'Peinture et Décoration de bâtiments civils et religieux'*, *'Dessin et études en tous styles sur demande'*.<sup>6</sup>

De totale kostprijs van de werken bedroeg 559, 45 fr. De factuur bevat ook meer informatie over de gebruikte materialen: naast *'koleuren'*, ook zinkwit<sup>7</sup>, goud en *'mixtion'*<sup>8</sup>, email, vernis en *'essencen'*<sup>9</sup>. Dankzij deze factuur weten we nu ook dat Remi Goethals in de prijzen viel in Milaan. Hij was de trotste bezitter van een *'DIPLOME de MEDAILLE D'OR - Section Décorative - Exposition de Milan'*.<sup>10</sup> Het gaat hier mogelijk om de Wereldtentoonstelling die in 1906 werd georganiseerd in Milaan, maar verder onderzoek moet uitsluitsel geven. Over het leven en werk van Remi Goethals is het laatste woord dus vermoedelijk nog niet geschreven.



# Sporen van koloniale geschiedenis

## ... in het voormalige Land van Aalst. Een aanvulling

Wouter Van der Spiegel

Geschiedenis is nooit voltooid verleden tijd werd gesteld in het artikel over sporen van onze koloniale geschiedenis in Aalst (*Het Land van Aalst*, 2019, nr. 3, p. 125-134). Nog geen jaar later blijkt die geschiedenis springlevend te zijn: in het zog van de 'Black lives matter'-beweging worden in België standbeelden van koning Leopold II beklad, verwijderd, vergezeld van een 'tegenbeeld' of van een begeleidende context. Hiermee wordt de stelling uit het besluit dat de perceptie van bepaalde feiten uit het (verre) verleden kan evolueren of zelfs omslaan in het tegendeel, mooi geïllustreerd met een actueel voorbeeld.

In datzelfde besluit werd ook gewezen op het feit dat het standbeeld in Velzeke van veroveraar Julius Caesar blijkbaar door Vlamingen eerder wordt geassocieerd met het moment waarop onze voorouders deelachtig werden gemaakt aan de rijke cultuur van het Romeinse imperium, eerder dan met een bloedige periode van onderwerping en bezetting. De eerste in een lange reeks...

Maar op dit vlak heeft de actualiteit de geschiedenis ingehaald: tijdens het weekend van 14 juni 2020 werd het standbeeld op het Romeins plein te Zottegem slachtoffer van vandalen. De scepter werd uit de hand van de Romeinse veldheer gewrikt waardoor een aantal vingers afbraken. Op de sokkel werd de naam van Caesar met zwarte verf beklad en daaronder werd het woord 'krapuul' aangebracht... De politie gaat eerder uit van een vandalenstreek van jongeren, eerder dan van een politiek geïnspireerde protestactie.

Ondertussen verscheen het in bovenvermeld artikel aangekondigde boek van Dany D'HERDT over een Aalsterse bladzijde in de koloniale geschiedenis van Congo-Vrijstaat (1885-1908).<sup>1</sup> Aan de hand van een unieke collectie brieven en foto's van de Aalsterse notariszoon-avonturier Albert BOONE (1869-1908) krijgen we als lezer een plaatsje op de eerste rij van deze kolonisatiepoging. *Alostville, de Aalsterse droom in Congo Vrijstaat* is het relaas van een poging tot rubberexploitatie in Congo in opdracht van enkele Aalsterse vooraanstaanden. De auteur slaagt erin de val van een al te hagiografisch portret te vermijden door de moeilijke omstandigheden niet te verbloemen, noch door de bezwarende feiten te verzwijgen (alcoholisme en wangedrag, neerslaan van inlandse opstanden, winstbejag, ...). Hij heeft er ook goed aan gedaan het ooggetuigenverslag van Albert BOONE te laten vooraf gaan door een algemene situering van de Congopolitiek van koning Leopold II, de internationale context en de diverse Congo-expedities. Het hoofdstukje over de Aalsterse rubberfabriek *La Centrale Belge* (of in de volksmond *Het Katsjoeken*) is een belangrijke toevoeging en mocht zelfs iets meer pagina's beslaan dan de acht die het nu toebedeeld kreeg.

1. Dany D'HERDT, *Alostville: de Aalsterse droom in Congo-Vrijstaat*, Erembodegem: Flying Pencil, 2019.



*beschadigd standbeeld Julius Caesar in Velzeke*

De verzorgde uitgave door uitgeverij Flying Pencil bevat vele originele foto's en citaten uit de brieven van Albert Boone aan zijn opdrachtgevers en familieleden. Door ook minder scherpe foto's op te nemen verhoogt de authenticiteit bij de lectuur van deze – bij wijlen – een hachelijke onderneming. De geografische kaartjes zorgen ervoor dat de lezer zich kan oriënteren in het 'onmetelijke' koloniale rijk van Leopold II, 80 maal groter dan België of bijna even groot als West-Europa. De alfabetische lijst van personen, plaatsen en ondernemingen achteraan in het boek is een handig hulpmiddel, al had de verwijzing naar de pagina's het nog handiger gemaakt.

Dit boek toont dat ook de *beau monde* uit kleinere textielstadjes haar graantje probeerde mee te pikken uit de koloniale exploitatie. Het zou interessant zijn indien de situatie in verband met de kolonisatiepogingen in het koloniaal rijk van Leopold II ook in andere steden in Zuid-Oost-Vlaanderen zou kunnen gereconstrueerd worden

In verband met deze koloniale problematiek kan vanuit Aalsters oogpunt nog een interessante onderzoeksvraag gesteld worden die verdere uitdieping verdient: hoe stelde priester Daens zich op ten opzichte van Kongo? Dat hij de Kongopolitiek van Leopold II verspilling vond, die beter kon besteed worden aan de verbetering van de situatie van de Vlaamse arbeiders, is bekend. Zijn afkeuring formuleerde hij vaak in krasse bewoordingen: *'een bestuur van twintig jaar wreedheid om goud af te persen, door afbeuling en foltering'*, ... In de Daenskrant, *Het Land van Aelst*, luidden de commentaren even scherp: *'Men maakt er geen beschaving, men zaait er haat en wrok door wreedheid en geweld'* (27/9/1896), *'dat regiem van verovering en gouddorst'* (1/11/1908), ...

Maar hoe lieten de broers Daens zich uit over Kongo en de Kongolezen? In *Het Land van Aelst*, werd Kongo beschreven als *'een wild land om te beschaven'* (2/8/1891), *'een rijke doolhof met donkere afgronden'* (1/11/1908) en de Kongolezen als *'inboorlingen'* of ironisch als *'de wilden die door soldaten beschaafd moeten worden'* (2/8/1891). In de andere krant van Pieter Daens, *De Werkman*, klonken de beschrijvingen gelijkaardig: *'de wilde Afrikanen van den Kongo'* (15/2/1885), *'de barbaren van den Congo'* (12/4/1885), *'den wilden Congo'* (6/5/1888), *'de wildemans'* (15/8/1888), *'uit dit heidensche land'* (22/10/1892).

Nu worden deze bewoordingen automatisch als totaal niet politiek correct gepercipieerd. Maar dat is een ahistorisch waardeoordeel. Merkwaaardig en gelukkig dat perceptie zo grondig kan veranderen. Ondertussen werd in Aalst de mogelijkheid geopperd om de Leopoldlaan te herdopen tot Iwein van Aalst-laan.

PS: Nog een kleine piot uit Zuid-Oost-Vlaanderen wiens naam tussen de plooiën van de geschiedenis is verdwenen en in het vorige artikel niet vermeld werd: zuster Maria Judith DE SAEDELEER (° 1869 in Mere, + 1899 in Kindanda). Hiermee komt het totaal van streekgenoten actief in Congo die overleden zijn voor hun 45<sup>ste</sup> op 11 van de 14.

# ALOSTVILLE

de Aalsterse droom in Congo Vrijstaat



Dany D'Herdt



Uitgeverij  
Flying Pencil

## Drie zones in de Dendervallei

tussen Dendermonde en Geraardsbergen als ‘landschappelijk geheel’  
beschreven en als ‘landschapsatlasrelict’ vastgesteld

### De vernieuwde Inventaris van het onroerend erfgoed

De in de titel vermelde gebieden zijn vastgesteld in een ministerieel besluit van minister Matthias Diependaele van 5 mei 2020. Om beter te begrijpen wat dit nieuwe besluit inhoudt, raadpleegde ik de voordien mij onbekende vernieuwde elektronische *Inventaris van het onroerend erfgoed*, die sinds 13 mei 2019 operationeel is. In deze vernieuwde inventaris zijn alle gegevens over onroerend erfgoed in één databank samengebracht. Het snelst is deze databank toegankelijk via de kaart van het *geoportaal*. Op de kaart van Vlaanderen hoeft men maar te klikken op een plaats (een grotere zone en bij vergroting een perceel) om alle erfgoedgegevens van die plaats te kennen. Niet minder dan twintig soorten gegevens zijn op de kaart samengebracht in vijf rubrieken: beschermd erfgoed (5 thema’s); vastgestelde inventarissen (5 thema’s); erfgoedlandschappen; Unesco werelderfgoed (2 thema’s); plannen (2 thema’s); wetenschappelijke inventarissen (5 thema’s). Die veelheid van gegevens maakt het lezen van de kaart én erg leerzaam én verwarrend, dit laatste zeker bij de eerste confrontatie. Het heeft me enkele dagen tijd gekost om goed het onderscheid tussen al die categorieën te begrijpen.

Hier mijn bevindingen toegepast op het aspect landschappen. Er zijn drie gradaties, gerangschikt van een hoge naar een lage graad van bescherming.

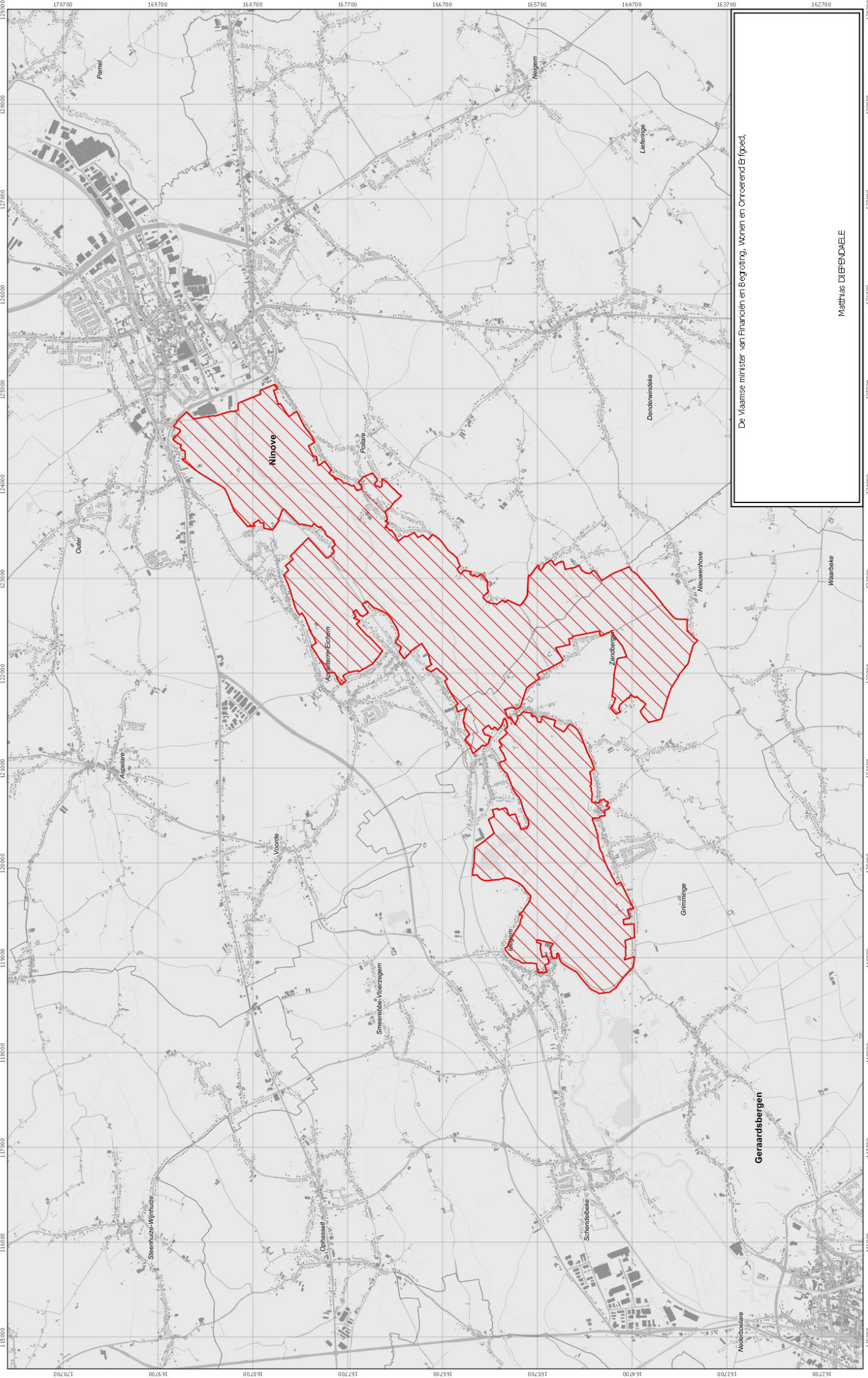
Er zijn de *beschermde landschappen* (cultuurhistorische landschappen), bv. het Neigembos (Ninove) en het Raspaillebos (Geraardsbergen), en *beschermde dorps- en stadsgezichten*. Dit is de hoogste categorie van bescherming, waarvoor subsidies zijn voorzien en strenge regels gelden. Deze beschermingen worden vastgelegd bij ministerieel besluit.

Er zijn de *vastgestelde landschapsatlasrelicten*, voor mij een voorheen onbekende categorie. Op de kaart van het geoportaal zijn deze zones met een rode lijn afgebakend. Deze zones zijn in oppervlakte groter en omvattender dan die van de beschermde landschappen. De in de titel vermelde drie zones in de Dendervallei horen tot deze categorie. De vaststelling gebeurt bij ministerieel besluit. Zones die daarin opgenomen worden, kunnen onder bepaalde voorwaarden van een subsidie genieten.

Er is de *wetenschappelijke inventaris van het landschappelijk erfgoed*. De drie stukken Dendervallei worden ook in deze inventaris beschreven en de afbakening ervan is dezelfde als in de vorige categorie. In deze inventaris worden landschappen enkel beschreven en gedocumenteerd. Aan de in deze categorie beschreven landschappen zijn geen juridische gevolgen of subsidies verbonden. Deze zones zijn groen omljnd op de kaart van het geoportaal (of rood als het landschap ook is vastgesteld). Het stuk Dendervallei tussen Schendelbeke en Nederboelare hoort bijvoorbeeld in deze categorie thuis en is dus groen omljnd. In deze inventaris wordt een onderscheid

# Dendervallei tussen Idegem en Ninove en het Geitebos

Oost-Vlaanderen - Geraardsbergen, Ninove



De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Ontoerend Erfgoed,

Matthias DIEFENDIALE

gemaakt tussen het landschappelijke geheel (de volledige omliggende zone) en landschappelijke elementen. Elementen kunnen een voetweg of een bijzondere boom zijn.

Samenvattend: er zijn landschappelijke zones die louter beschreven worden, er zijn zones die beschreven én vastgesteld zijn en er zijn de beschermde landschappen, die soms wel, soms niet opgenomen zijn in de twee vorige categorieën. Toch soms vrij ingewikkeld om doorheen de bomen het bos te zien.

### **De drie zones in de Dendervallei, beschreven als landschappelijk geheel en vastgesteld als landschapatlasrelict**

#### *1. Bellebroek en Dendermeersen tussen Oudegem en Wieze*

Deze zone begint ongeveer aan de spoorweg Dendermonde-Schellebelle en eindigt aan de weg Wieze- Gijzegem. De dorpskernen en de bewoning van Mespelare en Denderbelle zijn er niet in opgenomen, wel de beschermde dorpskern van Wieze met het kasteel en het kasteelpark. Een klein gedeelte ligt op het grondgebied van Gijzegem en Herdersem.

#### *2. De Welle- en Kapellemeersen*

De Kapellemeersen bevinden zich tussen de dorpskern van Erembodegem en de autosnelweg Brussel-Aalst. De beschermde Sint-Amanduskapel met de bron aan de rand van het alluvium valt juist binnen de begrenzing. De Wellemeersen sluiten langs de zuidkant van de autosnelweg bij de Kapellemeersen aan. Ze zijn al vroeger beschermd als landschap en zijn nu als onderdeel opgenomen in het nieuwe grotere landschappelijk geheel. De Wellemeersen liggen gekneld tussen de spoorweglijnen Denderleeuw-Aalst en Brussel-Gent, de autosnelweg en de bewoning van Denderleeuw. Het is een louter natuurgebied zonder bewoning. Van de Welle- en Kapellemeersen is de Dender de centrale as.

#### *3. Dendervallei tussen Idegem en Ninove en het Geitebos*

Dit is van de drie gebieden het grootste. Het situeert zich tussen de sluis van Pollare en die van Idegem, een zone van ongeveer 10 km lang. Het is ook het meest gevarieerde gebied. Terwijl de twee vorige gebieden zich bijna uitsluitend beperken tot de meersen en moerassen van het alluvium zelf, wordt hier het landschap breed opengetrokken naar aanpalende dorpskernen, naar een open kouter en een boscomplex op de flanken.

Samen met de Dender vormt de spoorweg Denderleeuw-Geraardsbergen de centrale as van dit gebied. De zone van Ninove tot Pollare en Eichem wordt westelijk afgebakend door de Oude Eichembaan en oostelijk door de as Pollarebaan-Nekkersput-Dorpstraat. Het westelijk deel omvat de Veenbroeken (thans gedeeltelijk Geboortebos), een gebied waar vroeger turf ontgonnen werd, en gaat tot aan het Hof van Eichem, een beschermde hoeve met een stuk beschermd landschap. Het kerkje van Eichem vast juist buiten de afbakening. Oostelijk bevinden zich de Pollare- en Molenmeersen, waar ooit de oudste dorpskern van Pollare lag en tijdens de middeleeuwen een watermolen stond. Deze zone eindigt aan de voetgangersbrug van Pollare, een beschermd monument. Juist over de huidige brug bevond zich tijdens de middeleeuwen de burcht van Pollare. Het omvangrijke beschermde dorpsgezicht van Pollare is in de afgebakende zone opgenomen. Dit dorpsgezicht gaat van de brug over de kerk en omgeving tot aan de kruin van de heuvelflank, vanwaar een prachtig zicht op het dorp, de Dendervallei en de Vlaamse Ardennen geboden wordt.

Van Pollare en Eichem tot Zandbergen en Appelterre is langs de westelijke zijde van de Dender en de spoorweg de volledige Wilderkouter opgenomen met de windmolen, een beschermd monument met een klein stukje beschermd landschap errond. Langs de oostzijde tussen het gehucht Roost (Denderwindeke) en de Dender liggen de Kwaadbroeken en situeert zich de begroeide en omwalde motte van de 'berg van Wedergrate'. Op Zandbergs grondgebied paalt daaraan het kasteel en het kasteelpark van de graven de Lalaing. Opnieuw maakt de afbakening een grote uitzwaai naar de heuvelflank tot aan de Heirbaan (Heidestraat in Nieuwenhove), waarin begrepen zijn het Hof van Lier (de voormalige kasteelhoeve) en het Geitebos (etymologisch afkomstig van heet/heide), een oud bronbos. Hier bevonden zich eertijds de steengroeven van de Zandbergse zandsteen, waarmee onder meer de gevels van de Ninoofse Abdijkerk zijn gebouwd. Aansluitend bij het kasteelpark is de beschermde kerk van Zandbergen nog net opgenomen, samen met de Denderbrug en de maalterij De Kroon, maar niet het Dorpsplein. Aan de overzijde van de Dender begrenst de Neerstraat in Appelterre het gebied dat eindigt aan de De Coomanstraat in Zandbergen, zodat het beschermde station van Zandbergen en de nog in bedrijf zijnde abdijhoeve Hof ter Kleie juist buiten de zone vallen.

Van Zandbergen tot aan de sluis van Idegem valt de spoorlijn als structurende as weg. De afbakening loopt tot aan de sluis van Idegem en het recreatiedomein De Gavers. In deze zone situeert zich langs de oostzijde wat nog rest van de voormalige cisterziënzerinnenabdij van Beaupré (Grimminge). Het beschermde dorpsgezicht van Grimminge met de kerk, de pastorie en het voormalige gemeentehuis valt eveneens binnen de begrenzing. Langs de westzijde van de Dender wordt het gebied begrensd door de spoorweg en de bewoning van Idegem. In dit gebied bevindt zich het waterrijk natuurgebied De Nuchten. De beschermde kerk van Idegem en het sluizencomplex vallen nog net binnen de afbakening, maar ook hier valt het dorpsplein er buiten.

### **Multidisciplinaire beschrijving van het landschappelijk geheel**

De drie vermelde zones worden beschreven door Inge Verdurmen (archeologe van vorming) in een tekst opgesteld in 2018 en 2019. De tekst in de *Wetenschappelijke Inventaris* is het uitvoerigst. De tekst in het ministerieel besluit bevat daarvan een verkorte samenvatting, met een motivatie van de afbakening en een waardebeoordeling van het geheel vanuit archeologisch, esthetisch, historisch, industrieel-archeologisch, ruimtelijk-structurend, volkskundig en wetenschappelijk oogpunt. De beschrijving is ambitieus en omvat volgende hoofdstukken: fysische geografie, hydrografie, fauna en flora, cultuurhistorisch landschap, de rivier De Dender, bewoningsgeschiedenis, dorpsontwikkeling, huidig landgebruik. De beschrijving wordt afgesloten met een uitvoerige en tot vandaag bijgewerkte literatuurlijst, waarin cartografie en artikelen verschenen in ons tijdschrift *Het Land van Aalst* prominent aanwezig zijn. Uiteraard is de tekst van Verdurmen een compilatie van wat in de bestaande literatuur aanwezig is. Haar tekst is een verdienstelijk synthese en het is de eerste maal dat het Denderlandschap vanuit een zo brede invalshoek beschreven wordt. Maar dergelijke compilatie houdt ook het gevaar in dat clichés en onjuistheden, die bijvoorbeeld door De Potter en Broeckaert rond 1900 neergeschreven zijn (naast het vele goede dat hun werk over de geschiedenis van de gemeenten bevat), opnieuw herhaald en bevestigd worden in een tekst die door zijn toegankelijkheid en zijn status van officiële document van de Vlaamse Overheid, heel veel zal gebruikt en geciteerd worden.



## Gevolgen op het terrein?

Wat is de concrete impact van het ministerieel besluit op de drie Denderlandschappen? Te velde verandert er weinig. Wat in de gewestplannen al als natuurgebied, natuurreservaat en landschappelijk waardevol agrarische gebied is vastgelegd, wat door Monumentenzorg al beschermd is, wat in de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed als waardevol is opgenomen, wat in de Biologische Waarderingskaart beschreven is, wordt nu tot één juridisch geheel samengevoegd, maar zonder dat nieuwe stedenbouwkundige implicaties worden opgelegd. Er is bij de afbakening zeer terughoudend te werk gegaan. “De bewoningskernen zonder erfgoedwaarde werden in de mate van het mogelijke uitgesloten”, aldus Verdurmen. Ik neem als voorbeeld Zandbergen. Daar vallen de kerk en de maalderij De Kroon net binnen de zone, maar niet het Dorpsplein, waaraan deze gebouwen gelegen zijn. Een zeer kunstmatige en onnatuurlijke begrenzing. Als ik vergelijk met het in 2011 vastgestelde landschapsatlasrelict ‘Neigembos, Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek, Berchembos en Hunselbeekvallei’ (waarvan ik het bestaan pas nu dank zij de kaart van het geoportaal ontdekt heb), stel ik vandaag een terughoudende reflex vast. In 2011 durfde men nog een groot landschapsblok gaande van de Steenweg Ninove-Halle tot de Steenweg Asse-Edingen als één landschapsgeheel definiëren, in feite een groot landschapspark, waarvan de bewoning deel uitmaakt. In 2020 is men in de Dendervallei niet zo ver gegaan. Maar behoort bewoning niet tot het landschap, ook al is niet elke woning afzonderlijk als erfgoed te beschouwen? Het bewaren van de homogeniteit van een landschap is een kwestie van schaal en van het in stand houden van bepalende functies. Met het wegsnijden van de bewoning uit het landschapsgeheel lost men de mogelijke aantasting van een landschap niet op. Want wat als morgen in Zandbergen een eigenaar aan het Dorpsplein net buiten de afbakende zone een bouwaanvraag indient voor een appartementsblok, wat als een energiebedrijf een windmolen van 150 m hoog wil plaatsen op de niet opgenomen Molenkouter in Appelterre? Wat als binnen de afgebakende zone een kerk tot restaurant wordt omgevormd en een historische hoeve een wooncomplex wordt? Worden in de huidige praktijk landschappen niet te zeer als strikt afgebakende en geïsoleerde relictten gedefinieerd?

Laat ik eindigen met de positieve gevolgen van het ministerieel besluit. Het belang van het Denderlandschap is nu wettelijk vastgesteld. Versnipperde beschermingen zijn nu samengebracht in grote landschappelijke gehelen, dat als geheel juridisch is vastgesteld. De aandacht is verschoven van het afzonderlijke element naar het geheel. Dat is een belangrijke en niet terug te draaien verworvenheid. Vele fietsers hebben via het Denderfietspad tijdens deze coronatijden de rust en schoonheid van de Dendervallei ontdekt. Moge de bepaling van dit landschappelijk geheel voor de betrokken gemeentebesturen de aanleiding zijn om ook in de aangrenzende gebieden met grote voorzichtigheid over de stedenbouwkundige ontwikkelingen te waken. Deze randzones zijn als de verpakking rond het geschenk, dat de ministeriële en juridische erkenning van drie grote landschappelijke zones in de Dendervallei is. En voor wie zijn streek beter wil leren kennen, raad ik aan af en toe enkele uurtjes te grasduinen in de vernieuwde elektronische *Inventaris van het onroerend erfgoed*. Via de kaart van het *geoportaal* heeft men met een muisklik direct toegang tot alle informatie over archeologie, bouwkundig erfgoed en landschap.

**Dirk Van de Perre**

erfgoed site  
Archeocentrum Velzeke

# landschap door · grond

10 jaar archeologisch onderzoek  
Zuid-Oost-Vlaanderen

tentoonstelling  
10 november 2019 >  
31 oktober 2020

Archeocentrum Velzeke

Doolbosweg 2, 9620 Zottegem · tel. 09 360 67 16 · pamzov@oost-vlaanderen.be · www.pam-velzeke.be

SOLVA

regio | project | partner

provincie  
Oost-Vlaanderen



## Tentoonstelling verlengd!

### Landschap door.grond. Tien jaar archeologisch onderzoek in Zuid-Oost-Vlaanderen, Archeocentrum Velzeke

Op zondag 10 november 2019 opende de Provinciale erfgoedsite Archeocentrum Velzeke de nieuwe tentoonstelling *'Landschap door.grond. Tien jaar archeologisch onderzoek in Zuid-Oost-Vlaanderen'*, een realisatie van de Provincie Oost-Vlaanderen, het Archeocentrum Velzeke en SOLVA (het intergemeentelijke samenwerkingsverband voor streekontwikkeling in Zuid-Oost-Vlaanderen). In het zuiden van Oost-Vlaanderen wordt een aanzienlijk deel van het archeologisch onderzoek uitgevoerd door SOLVA. SOLVA beschikt sinds 2008 over een eigen archeologische dienst die onderzoek uitvoert voor 21 aangesloten steden en gemeenten.<sup>1</sup> Na ruim een decennium heeft SOLVA vele tientallen vooronderzoeken uitgevoerd en op heden maar liefst 41 opgravingen op de teller staan. Deze opgravingen brachten sporen uit alle tijdsperiodes aan het licht, van paleolithische sites tot sporen uit de Tweede Wereldoorlog. Het hoeft geen betoog dat dit een schat aan informatie heeft opgebracht over onze kennis van het verleden. Met de tentoonstelling *'Landschap door.grond'* wil SOLVA - in samenwerking met de provincie en het Archeocentrum Velzeke - niet alleen terugblikken, maar vooral ook zoeken naar de 'grotere inzichten' die binnen de contouren van één specifieke opgraving vaak niet te detecteren vallen, maar door de synthese van vele opgravingen net wel gevat kunnen worden.

**'Landschap door.grond'** stelt het landschap van Zuid-Oost-Vlaanderen centraal en brengt een intrigerende kijk op de relatie tussen mens en landschap doorheen de tijd. Levendige reconstructies van archeologische sites en opmerkelijke objecten uit de regio tonen wat het archeologisch onderzoek in het zuiden van Oost-Vlaanderen de laatste tien jaar heeft opgeleverd. Vele stukken worden daarbij voor het eerst aan het publiek getoond en daar zitten soms heel verrassende zaken bij. De bezoeker wandelt in de expo door landschappen uit een ver en nabij verleden en ontdekt hoe onze voorouders, van de prehistorische jager-verzamelaars langs de Schelde in Ruien, tot de middeleeuwse boeren op de koutergronden langs de Dendervallei, omgingen met het landschap en het gaandeweg kneedden tot het landschap dat we vandaag kennen. Aan de hand van de laatste wetenschappelijke inzichten worden de lange termijnevoluties in de wisselwerking tussen mens en landschap weergegeven in levensgrote reconstructietekeningen en landschapsfoto's. Met het landschap als veranderende achtergrond doorheen de tentoonstelling worden daarnaast ook de veranderingen in de maatschappij zelf geschetst. Alledaagse voorwerpen geven daarbij een boeiende inkijk in het dagelijkse leven uit verschillende tijdsperiodes. De vondsten vertellen verhalen over handelscontacten, religieuze belevenis en eeuwenoude bouwtradities.

Door het landschap als centraal thema te kiezen, slaagden de opstellers er in een brede en gevarieerde invalshoek aan te bieden. Doordat heel wat plaatsen uit Zuid-Oost-Vlaanderen in de kijker worden gezet, zal de bezoeker zich zeker aangesproken voelen en geboeid weten door talrijke verhalen uit de buurt.

#### Praktisch:

De tentoonstelling loopt van zondag 10 november 2019 tot en met zaterdag 30 september 2021.

Meer info via de [website van Archeocentrum Velzeke](#), telefonisch via 09 360 67 16 of via mail [pamzov@oost-vlaanderen.be](mailto:pamzov@oost-vlaanderen.be)

**Adres:** Archeocentrum Velzeke, Doolbosweg 2 in Zottegem (Velzeke).

1. SOLVA, intergemeentelijk samenwerkingsverband, Gentssesteenweg 1B, 9520 Sint-Lievens-Houtem. SOLVA Archeologische Dienst, Industrielaan 25B, 9320 Erembodegem. Meer info op: [https://www.so-lva.be/archeologische-projecten?f%5B0%5D=pas\\_26%3A27projecten?f%5B0%5D=pas\\_26%3A27](https://www.so-lva.be/archeologische-projecten?f%5B0%5D=pas_26%3A27projecten?f%5B0%5D=pas_26%3A27)

# Middeleeuwse en vroegmoderne stadsrekeningen online beschikbaar

## Stadsrekeningen digitaal

‘Elk nadeel heb zijn voordeel’ zei een Nederlandse voetbaltrainer. Inderdaad, in een jaar waarin de samenleving omwille van de Covid-19-pandemie wakker is geschut door de kwetsbaarheid van het bestaan, hebben archieven en bibliotheken meer dan ooit de kaart van digitale beschikbaarheid getrokken. Op 29 september 2020 verscheen de volgende mededeling op de website van het Algemeen Rijksarchief:

*‘Mediëvist en vroeg-modernist, opgelet! De gedigitaliseerde stadsrekeningen van tientallen Zuid-Nederlandse steden, bewaard in het archief van de Rekenkamers in het Algemeen Rijksarchief, staan online. Het gaat om steden in de graafschappen Vlaanderen, Henegouwen en Namen; de hertogdommen Brabant, Limburg en Luxemburg; en de heerlijkheden Doornik en Mechelen. Alles bij elkaar staan nu 9.476 stadsrekeningen online, goed voor meer dan 700.000 digitale beelden.’*

Dat deze bronnen voor onderzoekers van de pre-industriële periode een absolute must vormen, hoeft geen betoog. De verplichting voor steden om jaarrekeningen bij te houden en voor te leggen aan de centrale Rekenkamer creëerde een ongezien bronnenbestand, die op een seriële manier kan bevraagd worden. Vele aspecten van het maatschappelijke leven in Aalst, Geraardsbergen en Ninove zijn hierdoor te onderzoeken. Het Rijksarchief verwoordt het als volgt:

*‘Doorwinterde historici en heemkundigen weten al langer dat stadsrekeningen een schat aan informatie bevatten, niet alleen over het economische en culturele leven, maar over de meest uiteenlopende onderwerpen. Ook voor disciplines zoals historische taalkunde of militaire en milieugeschiedenis hebben stadsrekeningen bijvoorbeeld heel wat te bieden. Interessant is vooral dat vele inkomsten en uitgaven (voor stadswerken, wedden, schuttersfeesten, processies, enz.) elk jaar terugkomen, wat een studie over een lange periode mogelijk maakt.’*

Collecties ▾ Immaterieel erfgoed ▾ Stadsarchief Over ons ▾



Stad Aalst

MADE IN  
AALST

## Stadsrekening 1586

Zoeken door de collecties



### Duiding

Deze stadsrekening loopt over het jaar 1585-1586, beginnend op 1 mei 1586 en eindigend op 30 april 1587. Ze wordt bewaard in het stadsarchief van Aalst. In 1974 inventariseerde Erik Houtman het Aalsters Oud Archief onder de titel: ‘Inventaris van het Oud Archief van de Stad Aalst’. Hierin nemen de Stadsrekeningen een belangrijke plaats in met 201 registers en katernen tussen het jaar 1412 en 1796. Het zijn de originele rekeningen zoals die door de stadsgriffier werden opgesteld.

Een kopie van de stadsrekeningen diende overgemaakt te worden aan de centrale Rekenkamer en bevindt zich in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Aan de hand van deze duplicaten kunnen verschillende hiaten in de stedelijke collectie aangevuld worden, zodat wij over een vrijwel ononderbroken reeks beschikken, beginnend in 1394-1395. Het oudste register werd door de gekende Aalsterse historicus Petrus Van Nuffel in 1928 uitgegeven: ‘1394-1395. De oudstbewaard gebleven Stadsrekening van Aalst naar het veertiende eeuwse handschrift’.

Door verwijzingen in andere historische documenten weten we met zekerheid dat ervoor reeds stadsrekeningen bestaan hebben, maar die zijn jammer genoeg niet bewaard gebleven.

De rekeningen werden elk jaar nagekeken door commissarissen, aangesteld door de centrale overheid. Een hoofdstuk draagt als titel ‘Costen van myne heeren de commissarissen sconincx’. Dat de commissarissen hun taak ernstig namen blijkt ook uit de talrijke (Franse) opmerkingen in de marge bij een groot aantal posten.

Stadsrekeningen zijn een voortreffelijke bron voor de geschiedenis van een stad. Bijna alle facetten van het

### Topstukken

- › Historische kaart Land van Aalst 1784
- › **Stadsrekening 1586**
- › **Duiding**
- › Kritische tekstuitgave
- › Bekijk Stadsrekeningen
- › Literatuur
- › Colofon
- › Tekstaffiches 1914-1919
- › Fotocollectie Jérôme Renneboog 1912-1919

### **Ere wie ere toekomt**

Dat het Aalsterse Stadsarchief een pioniersrol speelt in de digitale verspreiding van historische *content* is al lang duidelijk. Met de website *madeinaalst* bereikt het archief een groot publiek. Eén initiatief willen we hierbij nog eens extra voor het voetlicht plaatsen. Zo hebben Freddy Caudron (†) en Wilfried Vernaeve de rekening van 1585-1586 van een kritische tekstuitgave voorzien. Met de nodige duiding kan de lezer niet alleen de stadsrekening in hoge resolutie bekijken, de afbeeldingen zijn voorzien van een kritische transcriptie.

Daarnaast loopt eveneens de uitgave van stadsrekeningen in de reeks *ALOSTANAE HISTORIAE FONTES*, waar inmiddels in twee delen de rekeningen van de jaren 1395 tot en met 1405 en van de jaren 1405 tot 1409 zijn uitgegeven. Auteurs Wilfried Vernaeve en Freddy Caudron (†) vervolledigen de transcriptie van de oorspronkelijke tekst door middel van indices op persoonsnamen, plaatsnamen, huisnamen, beroepen en onderwerpen. Dankzij het uitmuntende werk van de auteurs is de laatmiddeleeuwse geschiedenis van Aalst nog toegankelijker geworden.

### **Meer informatie:**

[www.madeinaalst.be](http://www.madeinaalst.be)

[https://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0510\\_000014\\_802355\\_DUT](https://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0510_000014_802355_DUT)

**Reinoud Vermoesen**

# De auteurs

## **Pieterjan De Coninck**

Ledebaan 192  
9300 Aalst  
pieterjan.deconinck@hotmail.com

## **Dirk Van de Perre**

Hoogstraat 23  
9401 Ninove-Pollare  
dirkvandeperre@skynet.be

## **Romain John van de Maele**

Duinberglaan 25  
3001 Heverlee  
romain.vandemaele@gmail.com

## **Georges Vande Winkel**

Heirebaan 107  
9400 Ninove-Denderwindeke  
vande.winkel.georges@gmail.com

## **Wouter Van der Spiegel**

Babbelaarstraat 159  
9300 Aalst  
wouter.vanderspiegel@belgacom.net

## **Renoud Vermoesen**

Kruisstraat 158  
1790 Affligem  
reinoud.vermoesen@uantwerpen.be

# Lijst van de steunende leden - 2020

Aalst	Cherretté Bart
Aalst	Cherretté-De Block
Aalst	De Pierre Danny
Aalst	Temmerman Willy
Aalst	Van Damme Mieke
Aalst	Van Delsen Edwin
Aalst	Van Der Borgh Dirk
Aalst	Van Gyseghe Jan
Aalst	Van de Perre Rudolf
Affligem	Parker Frank
Aspelare	Florin Paul
Beveren	Kiekens Peter
Denderhoutem	De Mecheleer Lieve
Denderleeuw	Callebaut Antoine
Denderwindeke	Cassimons Jozef
Denderwindeke	Vande Winkel Georges
Diest	Jacobs-Van Bockstaele Roger
Geel	Tanghe Christine
Gent	De Latte Guido
Gent	Provincie Oost-Vlaanderen
Geraardsbergen	De Braekeleer An
Geraardsbergen	De Chou Freddy
Geraardsbergen	Hitchinson Frans
Geraardsbergen	Van Bockstaele Raf
Geraardsbergen	Van Cauwenberge Christiaan
Geraardsbergen	Van Der Maelen Pascal
Gijzegem	Vanderhaegen Joseph
Haaltert	Saey Guido
Herdersem	Dierickx Fons
Kortenberg	Schollaert Jean-Marie
Lede	Van Langenhoven Bart
Leuven	Biebaut Gary
Liedekerke	Merckaert Bart
Mechelen	Van Den Hove Peter
Meerbeke	De Dobbeleer Gustaaf
Meerbeke	Mattens-Du Ville William en Lut
Meerbeke	Smet-Blancke Robert
Meldert	Robijns-Ceulemans Luc
Moorsel	Saey Rudy
Nederhasselt	Schaubroeck - Scheerlinck F
Ninove	De Saedeleer Joris
Ninove	Eriksson-Van Den Brempt
Ninove	Pardaens André
Ninove	Scheerlinck Hans
Ninove	Scheerlinck Staf
Ninove	Vandaele Alexander
Ninove	Van de Kerckhove Hubert
Ninove	Walraevens Marc
Outer	De Duffeleer Sam
Outer	Rollier Jean Leon
Pollare	Van de Perre Dirk
Schendelbeke	Cock Marcel
Sint-Amandsberg	Timmermans Paul
Sint-Genesius-Rode	D'Hondt Johan
Sint-Martens-Lierde	Vansteenwegen Guy
Sint-Michiels	Hendrickx Dirk
Zandbergen	Dehenau William
Zottegem	Van Bockstaele Geert
Zomergem	Teirlinck Frank

# Het LAND van AALST



Jaargang LXXII • 2020  
Nummer 1

# Het LAND van AALST



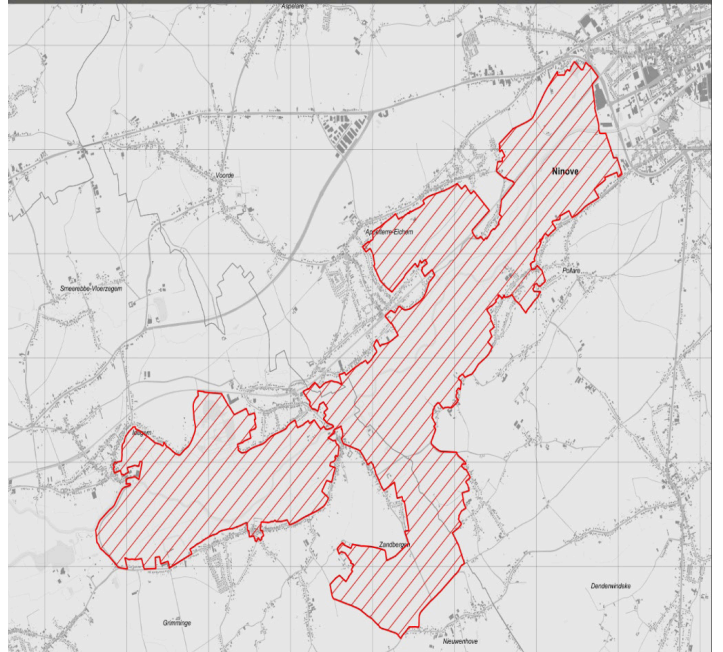
Jaargang LXXII • 2020  
Nummer 2

# Het LAND van AALST



Jaargang LXXII • 2020  
Nummer 3

# Het LAND van AALST



Jaargang LXXII • 2020  
Nummer 4



## Het Land van Aalst • 72 • 2020

- 1-16 **De relatie van de heren van Pollare (van Aa) met die van Brugge (Gruuthuuse)**  
Dirk Van de Perre
- 17-29 **Het verraad van de boerende bourgeoisie. Grondbezit- en grondgebruik in de buitenwijken van een kleine, vroegmoderne stad**  
Reinoud Vermoesen
- 41-72 **Veilig onderkomen voor Joodse personen in Zuid-Oost-Vlaanderen tijdens WOII**  
Wouter Van der Spiegel
- 73-91 **Het neogotische oeuvre van decoratieschilder Remi Goethals. 'Schilderingen in alle slach.'**  
Pieterjan De Coninck
- 97-113 **De Sint-Amanduskerk te Schendelbeke. Een romaanse dorpskerk en haar verbouwingen (twaalfde-twintigste eeuw).**  
Marcel Cock en Peter Van den Hove
- 114-126 **Achttiende-eeuwse procesvoering over informeel krediet in kleinhandelsverkeer in Aalst.**  
Rogier Van Kooten en Reinoud Vermoesen
- 129-151 **De Aalsterse mestpleinen of stortplaatsen en de reacties op de geuroverlast en de eventuele verspreiding van besmettelijke ziekten (ca 1830-1990)**  
Romain John van de Maele
- 152-156 **Kaartboek van Dilbeek (1633) vervolledigt het werk van landmeter Philips de Dijn voor de abdij van Vorst**  
Georges Vande Winkel
- 157-158 **Het neogotische oeuvre van decoratieschilder Remi Goethals. Een aanvulling.**  
Pieterjan De Coninck
- 159-162 **Sporen van koloniale geschiedenis in het voormalige Land van Aalst (2)**  
Wouter Van der Spiegel

### In de kijker

- 31 **Tentoonstelling - Landschap doorgrond. Tien jaar archeologisch onderzoek in Zuid-Oost-Vlaanderen, Archeomuseum Velzeke**
- 33 **Julien Nicolas Houdin (Blois 1771 - in of na 1852). Ambtenaar en drukker-uitgever in een woelig tijdperk**  
Georges Vande Winkel
- 35 **Premonstratenzers en premonstratenzerinnen in Brabant**  
Dirk Van de Perre
- 40 **Een aanvulling op 'De schilderijen en het hoofdaltaar in de kerk van Erwetegem, een poging tot identificatie.'**  
Geert van Bockstaele
- 92 **Boekbespreking: Vandewalle Paul I.C., De Vlaamse Kasselrijen in kaart gebracht, Knokke-Heist, in eigen beheer, 2017, 147 p.**  
Georges Vande Winkel
- 127 **De oudste oorkonden over de stichting van het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal van Aalst, 1232-1248. Een correctie en aanvulling.**  
Dirk Van de Perre
- 163 **Drie zones in de Dendervallei tussen Dendermonde en Geraadsbergen als 'landschappelijk geheel' beschreven en als 'landschapsatlasrelict' vastgesteld**  
Dirk Van de Perre
- 168 **Tentoonstelling verlengd! Landschap doorgrond. Tien jaar archeologisch onderzoek in Zuid-Oost-Vlaanderen, Archeocentrum Velzeke**
- 170 **Middeleeuwse en vroegmoderne stadsrekeningen online beschikbaar**  
Reinoud Vermoesen

## Onze vereniging en ons tijdschrift in 2021

### Hoe ons tijdschrift lezen in 2021?

Ons tijdschrift Het Land van Aalst zal in 2021 driemaandelijks verschijnen in maart, juni, september en december. De twee mogelijkheden om de bijdragen te lezen, blijven behouden:

- de elektronische versie is voor eenieder vrij en gratis toegankelijk, ook voor wie geen lid van de vereniging is. Surf daarvoor naar de website [www.hetlandvanaalst.be](http://www.hetlandvanaalst.be) waar je direct het meest recente nummer kan lezen. Voor oudere nummers en jaargangen klik je op Oude jaargangen in PDF.

- als je een gedrukte versie wenst, betaal je 30 euro voor het jaarabonnement. Stort dit bedrag via overschrijving op onze rekening BE33 3030 30327646, Het Land van Aalst, met de vermelding 'abonnement 2021'. Je ontvangt dan ons driemaandelijks tijdschrift met de post.

### Hoe lid blijven van onze vereniging?

Om gewoon lid te blijven of te worden betaal je 10 euro, te storten op onze rekening met de vermelding 'lid 2021'. Wie voor de gedrukte versie van het tijdschrift kiest, is tevens automatisch lid. Wie steunend lid wenst te zijn, betaalt 20 euro met de vermelding 'steunend lid 2021'. Wie de gedrukte versie kiest en steunend lid wil zijn, betaalt 40 euro (30 euro voor het abonnement en 10 euro als supplement voor steunend lid). Vergeet dan niet bij de overschrijving te vermelden 'abonnement en steunend lid 2021'. De lijst van de steunende leden wordt, zoals voorheen, elk jaar gepubliceerd in het laatste nummer van de jaargang. Leden krijgen gratis toegang tot onze activiteiten, zoals lezingen, bezoeken of rondleidingen (externe evenementen met een eigen toegangsgeld vallen daar buiten). We plannen twee activiteiten per jaar. Deze zullen aangekondigd worden via onze elektronische nieuwsbrief, op onze website en zo mogelijk ook met een insteekfolder in de gedrukte versie van het tijdschrift.

Elektronische versie:	gratis op onze website
Gewoon lid:	10 euro
Steunend lid:	20 euro
Gedrukte versie:	30 euro voor jaarabonnement + gewoon lid
Gedrukte versie:	40 euro voor jaarabonnement + steunend lid



# Het LAND van AALST

## DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT



Jaargang **LXXII** • 2020 • Nummer **4** • oktober - november - december

### Artikels

Romain John van de Maele

*De Aalsterse mestpleinen of stortplaatsen en de reacties op de geuroverlast en de eventuele verspreiding van besmettelijke ziekten (ca 1830-1990)*

129

Georges Vande Winkel

*Kaartboek van Dilbeek (1633) vervolledigt het werk van landmeter Philips de Dijn voor de abdij van Vorst*

152

Pieterjan De Coninck

*Het neogotische oeuvre van decoratieschilder Remi Goethals. Een aanvulling*

157

Wouter Van der Spiegel

*Sporen van koloniale geschiedenis in het voormalige Land van Aalst. Een aanvulling*

159

### In de kijker

Dirk Van de Perre

*Drie zones in de Dendervallei tussen Dendermonde en Geraadsbergen als 'landschappelijk geheel' beschreven en als 'landschapsatlasrelict' vastgesteld*

163

*Tentoonstelling verlengd! Landschap door.grond. Tien jaar archeologisch onderzoek in Zuid-Oost-Vlaanderen, Archeocentrum Velzeke*

168

Reinoud Vermoesen

*Middeleeuwse en vroegmoderne stadsrekeningen online beschikbaar*

170